

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Факультет фінансів та обліку
Кафедра податків та фіскальної політики

ЛЕВЧУК Богдан Сергійович

**Митна політика України: еволюційний розвиток
та оцінка ефективності реалізації / Customs Policy
of Ukraine: Evolution and Assessment of
Effectiveness of Realization**

спеціальність: 072 - Фінанси, банківська справа та страхування
освітньо-професійна програма - Митна справа

Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи ФМСм-21
Б. С. Левчук

Науковий керівник:
к.е.н., доцент К. В. Крисовата

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту:

" ____ " _____ 20__ р.

Завідувач кафедри
_____ **А. І. Луцик**

ТЕРНОПІЛЬ - 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
РОЗДІЛ 1 МИТНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ.....	5
1.1 Ліберальний контекст світової економіки і міжнародної торгівлі...	5
1.2 Митна політика: об'єкт, предмет, суб'єкти та структура.....	14
1.3 Лібералізація та її вплив на ефективність митної політики.....	22
Висновки до розділу 1.....	31
РОЗДІЛ 2 ФОРМИ ТА МЕХАНІЗМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ.....	33
2.1 Аналіз особливостей митної політики основних суб'єктів світової торгівлі.....	33
2.2 Залежність митної політики від форм інтеграційного процесу.....	41
2.3 Механізм оптимізації митно-тарифних відносин між країнами регіональних торговельних угод.....	50
Висновки до розділу 2.....	54
РОЗДІЛ 3 ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЇЇ ЕФЕКТИВНОСТІ.....	55
3.1 Особливості трансформації митної політики України.....	55
3.2 Пріоритети трансформації митної політики України.....	67
3.3 Основні напрями трансформації митної системи України.....	75
Висновки до розділу 3.....	78
ВИСНОВКИ.....	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	84

ВСТУП

Актуальність теми. Міжнародне відкриття ринків, як одна з основних характеристик ліберальної моделі економічного розвитку, для більшості країн зі слабкою економікою може означати в основному збитки, а для меншості з розвиненою економікою — вигоди. Щоб уникнути негативних наслідків, під час лібералізації світової економіки, особливо у сфері міжнародної торгівлі, необхідно збалансувати інтереси всіх країн. Цю функцію, використовуючи новітні ліберальні та традиційні протекціоністські заходи, має виконувати міжнародна торгова політика та її найважливіша підсистема: митна політика.

Остання в сучасних умовах світової торговельної системи стає дієвим механізмом сприяння розвитку не лише торгово-економічних відносин, а й національних економік загалом. У цьому контексті торговельна політика України, і зокрема її митна політика, у більшості своїх конкретних заходів досі не в повній мірі відповідає викликам торговельно-економічної глобалізації, оскільки не захищає належним чином національні економічні інтереси в рамках СОТ угод.

Теоретичні та практичні аспекти проблеми реалізації митної політики розглянуто в працях І. Бережнюка, Г. Бобрижної, І. Бондаренко, А. Войцещука, Є. Гармаша, Л. Івашової, А. Крисоватого, Т. Крушельницької, А. Луцика, А. Мазур, В. Мартинюка, В. Науменка, П. Пашка та ін.

Однак, у зв'язку з активною євроінтеграційною спрямованістю нашої держави останнім часом актуалізується значимість подальших досліджень митної політики України в контексті Угоди про асоціацію з ЄС. До того ж, зміни, що характерні сучасним політичним та економічним реаліям, а також недостатнє висвітлення у працях науковців питань митного регулювання в контексті зарубіжного досвіду, актуалізують проведення даного дослідження.

Метою У дослідженні здійснюється моніторинг науково-теоретичних та прагматичних аспектів реалізації митної політики України та формування орієнтирів її вдосконалення з урахуванням прагнень євроінтеграції.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі **завдання**:

- висвітлити ретроспективні особливості формування державної митної політики;
- визначити сутність та показати роль митної політики у державній політиці України
- вивчення ефективності митно-тарифного регулювання в Україні;
- визначити практичні аспекти функціонування системи управління митними ризиками;
- моніторинг факторів формування механізмів реалізації митної політики;
- діагностувати закордонні тенденції реалізації митної політики;
- систематизувати напрями вдосконалення та окреслити перспективи ефективного розвитку митної політики України.

Об'єктом дослідження є механізм реалізації державної митної політики.

Предметом дослідження є взаємовідносини фіскальних установ та суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності у сфері митної політики в Україні.

У процесі написання роботи було використано такі **основні методи наукового дослідження**: порівняння, групування, аналіз та синтез, статистичний, графічний, розрахунково-конструктивний, табличний, економіко-математичний та термінологічний.

Теоретичну основу дослідження складають підручники та посібники, монографії, періодичні видання та Інтернет-ресурси. Крім того, джерелом для написання дипломної роботи були нормативно-правові акти, що стосуються податкової політики та митних податків, звітність та статистичні дані Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, Служби статистики України та Держ. Податкова служба України. Україна.

Практична важливість отриманих результатів полягає в тому, що методологічні підходи та теоретичні положення, закріплені в магістерській роботі, можуть бути використані органами державної влади в процесі

формування доктрини для вдосконалення митної політики України в умовах інтенсифікації європейських процесів.

Обсяг роботи становить 94 сторінок, наведено 5 таблиці, 5 рисунків та 99 літературних та інформаційних джерела.

РОЗДІЛ 1

МИТНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ

1.1 Ліберальний контекст світової економіки та міжнародної торгівлі

Розвиток глобалізації неоднозначний процес. Глобалізація – це не створення якогось гомогенного економічного простору. Глобалізація на платформі лібералізму в економічному контексті – це процес, який покликаний зняти економічні суперечності між державами через перманентний переговорний процес, через перманентне узгодження різних інтересів та цілей. Це альтернатива рішенню економічних протиріч силовими методами.

Глобалізація постійно генерує нову систему економічних відносин між країнами, в основі яких знаходиться ліберальна соціальна, економічна та політична парадигма. Глобалізація формує систему мотивацій для національних економік, центральне місце в якій займає пошук нових шляхів економічного зростання через вихід на якісно нові умови та форми міжнародної співпраці, міжнародної торгівлі, міжнародного руху капіталів, робочої сили, науково-технічної співпраці, що потребує зняття бар'єрів, які заважають вільному та взаємовигідному співробітництву. В цьому контексті необхідно звернути увагу на ефект, так званої, регіональної глобалізації, бо як відзначає Е. Рагман «глобалізація явище регіональне, а не глобальне» [37, с.57]. Цього положення притримуються також ряд відомих економістів – П. Харст, Д. Томпсон, Дж. Міттельман, В. Іноземцев [38, 39, 40]. Так, В. Іноземцев зауважує, що «глобалізація – це консолідація розвинутих країн у їхньому протистоянні іншому світу» [40, с. 3]. Але може бути консолідація і інших країн у певному протистоянні до інших країн, скажімо ЄС, або ЄП.

П. Лінейн зауважує, що «оскільки в існуючих реаліях міжнародних економічних інтересів рівень конкурентних відносин, адекватний лібералізації, може розглядатися тільки як довгостроковий політико-

економічний орієнтир, то формою встановлення відносної відкритості економік в порівнянні з протекціонізмом стає міжнародний «регіоналізм» або регіональна інтеграція» [41, с.32].

Прихильники регіональних союзів доводять, що вони швидше приведуть до вільної торгівлі, ніж глобальні процеси лібералізації зовнішньоторговельних відносин, оскільки на регіональному рівні легше домовитися [42, с. 10-21]. Але, на нашу думку, цей висновок не однозначний. Невеликі блоки, ймовірно, можуть вирішити ряд політико-економічних проблем, що виникають між країнами, але як тільки регіональна інтеграція охоплює більшу кількість країн, то вони набувають монопольної влади по відношенню до аутсайдерів. Прикладом може слугувати економічна політика Росії по відношенню до своїх партнерів в рамках СНД, нового митного союзу, лідируючі позиції США у НАФТА тощо.

Сучасний тип регіональної інтеграції складний і припускає, по-перше, що блоки утворюються відособлено в різних частинах світу, діючи самостійно, по-друге, можлива стратегічна взаємодія між ними, по-третє, мають бути взаємозв'язаними, а не проходити паралельно регіональна інтеграція, торговельна політика і глобальна ліберальна торговельна політика.

Логічно регіоналізм повинен спричиняти вищий рівень лібералізації зовнішньої торгівлі, виробляючи механізми переговорів і угод. Проте на практиці позитивна тенденція в рамках СОТ зниження тарифів та інших обмежень на торгівлю товарами натрапляє, наприклад, на протекціоністські заходи регіональної інтеграції ЄС, як сильного монопольного блоку. Ця політика не тільки відкидає аутсайдерів, але і провокує заходи у відповідь.

В рамках регіональних союзів все частіше об'єднуються країни різного рівня економічного розвитку. Відповідно кожна група має свої цілі: розвинені – доступ на ринки, які прогнозовано зростатимуть, де крупні фірми зможуть реалізувати ефект економії від масштабу, а країни, що розвиваються – отримання довгострокових інвестицій, а також доступ на ринки розвинених країн при протекціоністському захисті від третіх країн.

Інтеграційні союзи по кількісному охопленню економік стають глобальними, що підвищує їх монопольне положення по відношенню до аутсайдерів, наприклад – ЄС. Разом з тим це знижує втрати від негативного ефекту регіоналізму, оскільки усередині них рівень конкуренції стає вищим.

Отже, на сьогоднішній день можливо впевнено стверджувати, що з'явилася нова форма інтеграції – «відкритий регіоналізм» – який займає проміжну позицію між глобальною лібералізацією і регіоналізмом, що не протидіє лібералізації, а скоріше підтримує її. Торгові блоки країн, які активно утворювались між країнами, що розвиваються, в 50-60-і роки, базувалися на імпортозамінній стратегії зростання, а регіональна інтеграція на високих зовнішніх торгових бар'єрах. Проте, на сьогоднішній день, нова хвиля торгових угод більш зорієнтована на розвиток, ніж на обмеження зовнішньоторговельних потоків. В рамках інтеграційних процесів вживаються заходи широкої збалансованої економічної політики, так званої «глибокої інтеграції». Максимальний ефект в цьому напрямі досяг ЄС в своїй програмі єдиного ринку, а елементи даного підходу можна знайти й в інших регіональних блоках.

Щоби дослідити проблему впливу лібералізації на економіку та міжнародну торгівлю необхідно, принаймні, визначитися з індикаторами рівня лібералізації і зовнішньої торгівлі у розрізі країн. За індикатор лібералізації економіки країни можливо взяти індекс економічної свободи, який регулярно розраховується газетою Wall Street та дослідницьким центром Heritage Foundation, який включає десять субіндексів, що характеризують: свободу бізнесу, свободу торгівлі, фіскальну свободу, участь уряду в економіці, монетарну свободу, свободу інвестицій, фінансову свободу, права власності, свободу від корупції, свободу праці. Індикатором рівня економічного розвитку може бути ВВП на душу населення розрахований по паритетній купівельній спроможності (міжнародний долар).

Розповсюдженою точкою зору є те що ліберальна доктрина сильно впливає на економіку тих країн, які її втілюють у суспільне та економічне

життя [48]. Але наші розрахунки (по 178 країнам світу, а також по країнам Європи, ОЕСР, Південної та Центральної Америки, Африки, Азії, Близького Сходу), в основу яких покладено кореляційну оцінку взаємозв'язку між ВВП країн та їх індексом економічної свободи доводять, що це є перебільшенням. Це можливо пояснити тим, що практично всі країни названих континентів тільки недавно почали будувати економічні відносини на засадах лібералізму англосаксонського типу, який для них у більшості не є прийнятним у цивілізаційному контексті, тому він має модифікований вид. Африканські та азійські варіанти західного лібералізму занадто сильно відзначаються від європейського, а тому виміряти їх за допомогою індексу економічної свободи, який був розроблений американськими фахівцями не коректно. Більшість африканських та азійських держав мають низький рівень економічної свободи, але ще нижчий рівень економічного розвитку, який спричинений жалюгідним станом продуктивних сил та забезпеченості ресурсами. Тому для їх розвитку, в першу чергу, необхідно стимулювати економічне зростання, принаймні, на рівні індустріалізації. Як доведено прикладами Китаю, Тайваню, Сінгапура та ряду інших держав, модернізація таких країн може бути успішною при сильній, авторитетній владі, при так званій «керованій демократії». Перенесення європейської моделі у ці держави буде мати для них негативні наслідки. Слід розуміти, що інституційні перетворення у будь-якій державі не можуть принести негайно результати, а тим більше, якщо вони не зовсім адекватні її цивілізаційним основам.

Щодо країн Європи та ОЕСР, достатньо низький рівень кореляційної залежності між ВВП та індексом економічної свободи пояснюється рядом обставин. По-перше, економіка значної кількості європейських держав, США та Канади ліберальна по своїй суті на протязі століть, а тому цей зв'язок для них сьогодні слабкий, бо сам процес лібералізації уже пройшов і тільки удосконалюється окремі його аспекти; по-друге, більш сильний зв'язок відзначається для країн Східної Європи, економіка яких трансформуються на ліберальних засадах.

Задасося питанням, як впливає лібералізація міжнародної торгівлі на економіку та зовнішню торгівлю країн? В загальному плані, як відзначають фахівці, лібералізація зовнішньоторговельної діяльності країни стимулює її економічне зростання [49], але по різному, в залежності від рівня її економічного розвитку та конкурентоздатності бізнесу. Відповідно до результатів моделювання, проведеного експертами Світового банку у 2006 р., стає зрозуміло, що найбільші позитивні зміни настають при лібералізації світової торгівлі для країн ОЕСР [51]. Аналогічні наслідки можливі і для країн з високими рівнем економічного розвитку Азіатського регіону, Персидської затоки і Латинської Америки. Ситуація в решті країн Азії та Латинської Америки складається гірше, так як їх економіки менш конкурентоздатні.

Світовий вииграш від лібералізації торгівлі по їх оцінкам у параметрах досягає 477 млрд. дол., з яких 54 % припадає на країни ОЕСР, і 46 % на економіки країн, що розвиваються і також на країни з перехідною економікою. Втрати по ряду країн, в основному це африканські країни, досягли близько 44 млрд. дол. [52, 53]. Але слід зауважити, що використання моделей повної або часткової рівноваги для оцінки наслідків лібералізації міжнародної торгівлі окреслює лише можливі економічні наслідки, тому говорити про конкретні цифри збитків чи здобутків вельми проблематично.

Вплив лібералізації зовнішньої торгівлі країни на динаміку її обсягів можливо оцінити через кореляційну залежність між індексом свободи торгівлі, індексом стимулювання торгівлі (Global the Enabling Trade Index) та обсягом експорту країни.

Відхід від лібералізації з боку країн, що розвиваються, також має місце у світовій практиці. В цих державах відбувається активізації протекціоністської політики підтримки молодих галузей в цілях індустріалізації. Взаємний протекціонізм прогресує в останні роки між державами з перехідними економіками і розвиненими країнами, при асиметричній лібералізації перших на початковій стадії реформ. Актуальність проблем подальшої лібералізації зберігається і на сьогодні. Але у зв'язку з тим, що стикаються частіше різноспрямовані як внутрішні, так і зовнішні інтереси, то ліберальна

зовнішньоторговельна політика вже є не феноменом, який повинен бути реалізований за будь-яку ціну, а має риси політичного проекту, що дієво сприяє економічному зростанню, яке може бути досягнуто в результаті тривалих економічних та політичних переговорів з урахуванням інтересів всіх сторін. Приклад – довготривалі переговори Росії щодо вступу до СОТ.

Загальна причина політики лібералізації світової торгівлі, незалежно від рівня розвитку і величини національних економік, міститься в конкуренції країн за залучення капіталу, включаючи як реінвестиції власного капіталу, так і іноземні інвестиції в національну економіку. Цей процес визначає розвиток всіх макроекономічних показників країни, зокрема робочі місця, розподіл доходів і доступ до нових технологій. Лібералізації зовнішньоторговельного і інвестиційного режимів країн, зниження податкового тягаря стає насущною потребою, як чинник міжнародної конкуренції, що оптимізує трансакційні витрати.

Взаємодія глобальних і регіональних процесів лібералізації зовнішньоекономічних відносин в останні три десятиліття, яка проявляється у перманентних торговельно-економічних переговорах між регіональними угрупованнями та глобальними інституціями (СОТ, МВФ, Світовий банк тощо), свідчить, що регіоналізм стає домінуючою тенденцією [54-56].

Звісно, що лібералізація міжнародної торгівлі та на її фоні пошук нових, нетрадиційних методів захисту внутрішніх ринків спричиняє складний і не завжди однозначний вплив на митну політику держав.

Як відомо, існують дві базові моделі зовнішньоторговельної політики будь-якої країни, що засновуються на протекціонізмі, або на лібералізмі, співвідношення яких визначає характер торговельної політики країни, або їх угруповань. Детально проблеми співвідношення протекціонізму та лібералізму розглянула О. Довгаль [57, 58].

Співвідношення між протекціонізмом та лібералізмом у міжнародній торговельній політиці визначається особливостями розвитку світової економіки, а саме, період динамічного розвитку посилює позиції лібералізму,

період кризи – протекціонізму. Характерно, що початок кризи і подальший її розвиток, рецесія світової економіки визвали до життя нову хвилю протекціонізму. Але, як на нашу думку, ліберальна тенденція переважає і є незворотною. Для такого твердження є декілька підстав.

По-перше, глибока взаємозалежність країн, активна робота СОТ та провідних країн світу не допустить розкручення маховика протекціонізму.

По-друге, на що вказує І. Дюмулен, глибока економічна взаємозалежність, що встановилася на рівні транснаціональних компаній провідних країн світу і розвиток міжнародного виробництва показали, що заходи традиційного протекціонізму неприйнятні для боротьби з розповзанням кризових явищ. Міжнародне виробництво, що спирається на глобальні виробничі та торговельні мережі, на глобальні виробничо-збутові ланцюжки ТНК, може просто зупиниться при введенні традиційних прикордонних протекціоністських бар'єрів. На торгівлю проміжною продукцією припадає близько 40% світової товарної торгівлі. Міжнародна торгівля проміжною продукцією зросла з близько одного трильйона доларів в 1993 році до приблизно шести трильйонів доларів в 2008 році. У результаті вузли і компоненти, перш ніж стати частиною готової продукції, перетинають численні кордону. Тому навіть невелике збільшення прикордонних митних бар'єрів при багаторазовому їх перетині товаром, перш ніж стати готовою продукцією, зводить нездоланні перешкоди на шляху міжнародного виробництва. Це є стримуючим фактором у вимогах ТНК щодо підвищення торгових бар'єрів і в політиці урядів. [45 , с.7-8].

По-третє, лібералізм – це платформа для рішення економічних, і не тільки, суперечок через досягнення динамічної рівноваги у міжнародних економічних та торговельних відносинах. Глобальна економіка не може розвиватися іншим шляхом, бо він неминуче приведе до глобальних економічних, соціальних та політичних катаклізмів.

Лібералізація світової економіки та міжнародної торгівлі втілюється через ліберальну міжнародну торговельну політики та митну політики, які

мають складну соціально-економічну природу і неоднозначний вплив на економіку окремих країн.

1.2 Митна політика: об'єкт, предмет, суб'єкти та структура

Розглянемо об'єкт, предметну, суб'єктну сфери та цілі митної політики у контексті міжнародних економічних відносин та політики.

Світова економіка – це сукупність національних господарств, які пов'язані між собою системою міжнародного поділу праці, економічними та політичними відносинами. Міжнародні економічні відносини – це комплекс економічних відносин між окремими країнами, їх регіональними об'єднаннями, а також окремими корпоративними структурами в системі світового господарства.

Міжнародні економічні відносини та політика мають складну структуру, як за предметом, так і суб'єктом формування та реалізації. За суб'єктом признаком можна виділити глобальний, субглобальний (або регіональний), міждержавний, національний та корпоративний. Міжнародні економічні відносини та політика за предметною сферою здійснюється у: сфері міжнародних валютних відносин, міжнародних фінансово-кредитних та інвестиційній, міжнародного виробничого співробітництва, міжнародного науково-технічного співробітництва, міжнародної торгівлі товарами, міжнародної торгівлі послугами, міжнародних трудових відносин, міжнародних транспортних відносин, у сфері інтеграційних процесів.

Міжнародна торговельна політика – цілеспрямована діяльність міжнародних корпорацій, держави, а також субглобальних (регіональних) та глобальних інституцій щодо реалізації суб'єктних інтересів у сфері міжнародної торгівлі.

Міжнародна економічна та торговельна політики, які раніше проводилися кожною країною на власний розсуд, згодом під дією глобалізації почала еволюціонувати та сруктуруватися у певні ієрархічні рівні в залежності від рівня проблем, що поставали перед країнами. Якщо вони мали

актуальність для всіх країн, тобто їх необхідно вирішувати на глобальному рівні, то створюється через режим домовленостей певна загальна для всіх країн стратегія (глобальна стратегія). Для регулювання реалізації такої стратегії створюється міжнародна інституція з різними повноваженнями в залежності від того як домовляться між собою держави. Такий же механізм притаманний і нижчим суб'єктним рівням домовленостей – різні регіональні економічні та торговельні угоди між країнами. Тобто, глобалізація та субглобалізаційні процеси визвали до життя необхідність побудови ієрархічних систем регулювання світової економічної, торговельної та митної політик, а також структур, яким делеговані права щодо їх реалізації.

Суб'єктну структурування міжнародної торговельної політики можливо здійснити за схемою Т. Циганкової, яка виділяє п'ять рівнів міжнародної торгівлі, а саме: глобальний, наднаціональний, міждержавний, національний та корпоративний [63, с.266]. Міжнародна торговельна політика в залежності від свого суб'єкту має власні цілі, завдання та механізми їх реалізації.

Глобальна міжнародна торговельна політика, це регулювання міжнародних торговельних відносин між країнами та їх регіональними угрупованнями глобальними інституціями з метою створення в ідеалі рівних умов для реалізації кожною країною своїх потенційних можливостей щодо максимізації отримання частки світового доходу.

Під субглобальною (регіональною, наднаціональною) міжнародною торговельною політикою слід розуміти регулювання торговельних відносин як між учасниками регіональних торговельних угод (РТУ), під якими СОТ розуміє весь спектр угод ліберального та інтеграційного характеру, що включають преференційні торговельні угоди, угоди про створення зон вільної торгівлі, митні союзи, угоди про економічну інтеграцію та інші, так і їх спільних дій щодо країн, які не входять до угод.

Міждержавний рівень торговельної політики – це торговельна політика, зміст якої полягає у встановленні між двома країнами торговельних відносин,

зміна яких здійснюється в односторонньому, або за згодою сторін порядку (режими – найбільшого сприяння, преференцій, дискримінації, звичайний)

Під зовнішньоторговельною політикою держави слід розуміти державне регулювання зовнішньоторговельних відносин з іншими суб'єктами міжнародної торгівлі з метою досягнення економікою країни певних переваг на міжнародних ринках та ефективного захисту внутрішнього ринку від іноземної конкуренції. Головне завдання зовнішньоторговельної політики будь-якої держави – допомогти національним корпоративним структурам експортувати якомога більше продукції та обмежити імпорт в першу чергу через підвищення конкурентоздатності на внутрішньому ринку національного товаровиробника. В рамках зовнішньоторговельної політики регулюються торговельні відносини з іншими державами, об'єднаннями держав та міжнародними організаціями, з якими укладаються відповідні договори та угоди.

За предметною сферою міжнародна торговельна політика, як цілісна система, поділяється на наступні підсистеми (сфери реалізації): фінансово-кредитна політика, інтеграційна політика, маркетингова політика, торговельно-логістична політика, торговельно-правова політика, структурна політика, митна політика.

Визначальною складовою міжнародної торговельної політики всіх суб'єктних рівнів є митна політика, яка являє собою цілеспрямоване запровадження тарифних й нетарифних механізмів і інструментів, які повинні захищати та балансувати інтереси суб'єктів міжнародної торгівлі корпорацій, окремих держав, регіональних угруповань держав і держав у глобальній торговельній системі, та стосується усіх сфер міжнародної економіки.

Об'єктом митної політики є економічні та правові аспекти, що виникають у відносинах між суб'єктами міжнародної торгівлі у частині дотримання діючих норм та правил перетину митного кордону товарами, послугами, транспортними засобами та фізичними особами, які встановлені

країною, угодою(-ми) між групою країн (регіональні торговельні угоди), глобальною(-ми) угодою(-ми) між країнами (СОТ)

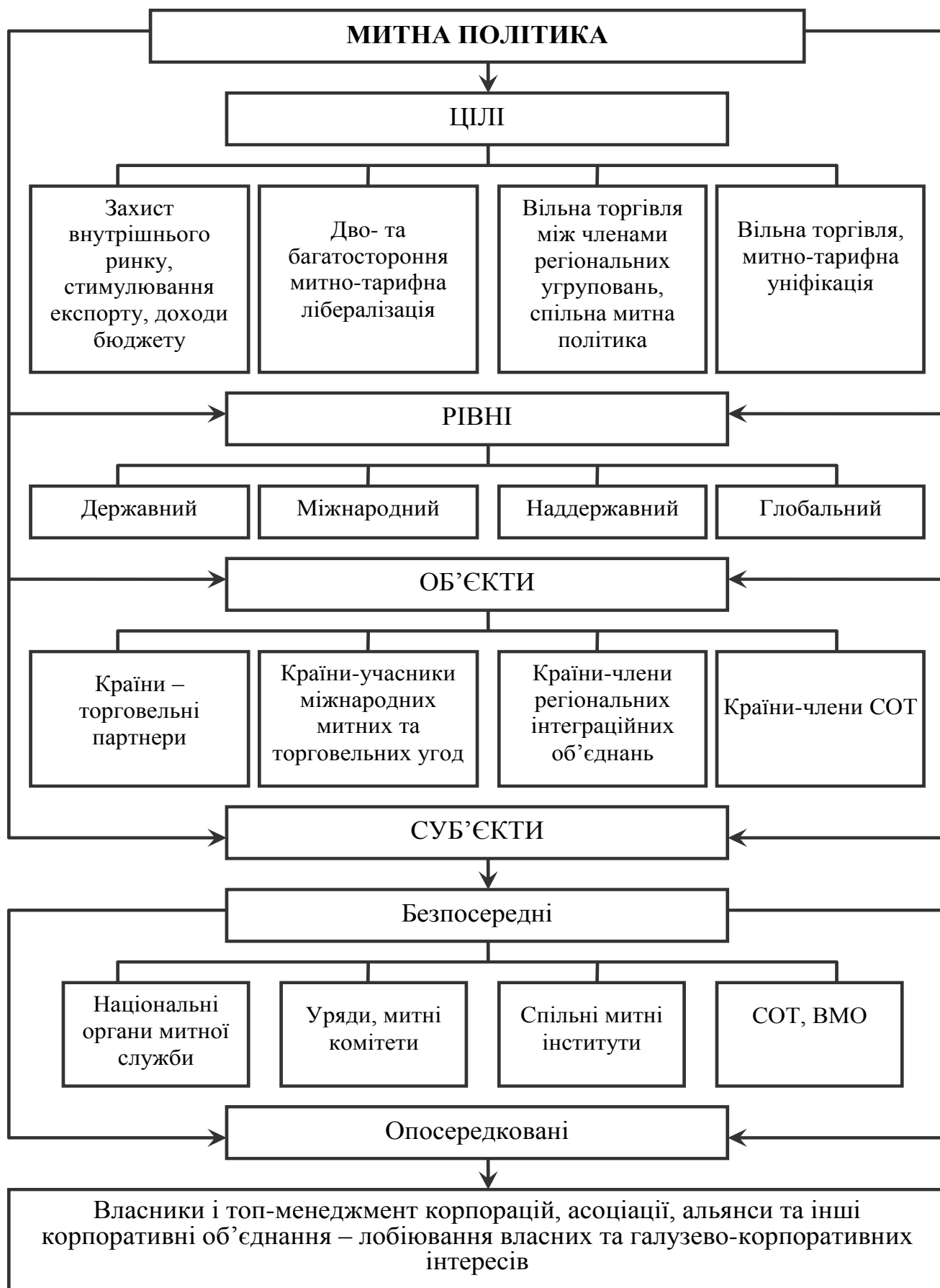
Предметними сферами митної політики є: закони, підзаконні акти, міждержавні торговельно-економічні угоди та інші державні документи, щодо митно-тарифного та нетарифного регулювання відносини між суб'єктами міжнародної торгівлі; митні та прикордонні режими, процедури, сервіс, розвиток митної та прикордонної інфраструктури, діяльність митних державних адміністрацій та їх структурних підрозділів; співпраця з суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності; співпраця з органами місцевої влади; співпраця з іншими країнами, міжнародними регіональними та глобальними інституціями.

Суб'єктами митної політики є інституційні утворення, які мають право формувати та реалізувати (планувати, регулювати, здійснювати контроль) митну політику.

Митна політика, як і міжнародна торговельна, має чотири суб'єктні рівні: глобальний, наддержавний, міжнародний, державний. Інституційна ієрархія митної політики визначає цілі, рівні, об'єкти та суб'єкти (рис. 1.1).

Під глобальною митною політикою слід розуміти встановлення системи правил та тарифних і нетарифних обмежень для регулювання торговельних відносин між країнами-членами Світової організації торгівлі (СОТ) та Всесвітньої митної організації (ВМО). Глобальна митна політика на певний період формується через всебічні переговори між країнами та досягнення консенсусу між ними. Регулятивні функції на цей період, в рамках прийнятої концепції глобальною митною політикою, здійснюють ці глобальні інституції. Таким чином, суб'єктами глобальної митної політики є: країни-члени СОТ та ВМО, які спільно формують концепцію політики; виконавчі органи СОТ та ВМО, яким делеговано країнами право нагляду за виконанням домовленостей та приймати відповідні рішення у випадку їх порушень.

Рис. 1.1. Інституційна ієрархія митної політики

СОТ – це провідна міжнародна економічна організація, однією із функцій якої є встановлення правил міжнародної торгівлі і вирішення спірних питань між країнами членами СОТ. Щодо митно-тарифних відносин, то в основі їх регулювання знаходиться принцип зобов'язання — тарифні зобов'язання створені членами СОТ пронумеровані у спеціальному списку. Цей список встановлює межу зобов'язань: країна може змінити свої зобов'язання, але лише після переговорів зі своїми торговими партнерами.

Мета створення ВМО «забезпечити можливо більш високий рівень погодженості й уніфікації їх митних систем і підсилення вивчення проблем, що виникають у ході розвитку і поліпшення митної техніки та митного законодавства» [65]. Завданнями ВМО, відповідно до ст. 3 Конвенції, є також дослідження можливостей та напрямів міжнародного митного співробітництва, організація обміну інформацією з питань митного законодавства і митних процедур, врегулювання суперечок у сфері митних взаємовідносин та тлумачення діючих норм митних конвенцій.

Зміст наддержавної (регіональної, наднаціональної) митної політики визначається регіональними торговельними угодами, у рамках яких формується митна політика між державами, що підписали такі угоди, та їх узгоджені дії щодо третіх країн. Основна мета митної політики РТУ - злагоджена політика по захисту власних внутрішніх ринків країн – підписантів та консолідація зусиль щодо проникнення на інші. Суб'єкти митної політики визначаються рівнем РТУ. Якщо це зона вільної торгівлі, то суб'єктами є: країни, які створюють цю зону і визначають митну політику між собою; міждержавний секретаріат зони вільної торгівлі, якщо це передбачено угодою. Митний союз передбачає установаження єдиного зовнішнього митного тарифу, митного кодексу та проведення єдиної митної політики, яку розробляє та втілює наддержавний орган, який і є суб'єктом митної політики митного союзу. Щодо вищих форм РТУ, економічних союзів, то митну політику формує та реалізує також єдиний наднаціональний орган – у ЄС – це Єврокомісія, у ЄвроАзЕС (СЕР) – Євроазійська економічна комісія.

Міжнародний рівень митної політики – встановлений між певними країнами митний режим, зміна якого здійснюється за згодою сторін через двосторонні переговори, або в односторонньому порядку. Суб'єктами цих відносин є держави, що домовляються між собою, або кожна країна окремо.

Митна політика будь-якого рівня реалізується певними інституціями, сукупність яких ми визначаємо як «митну систему» і під якою слід розуміти інституційно суб'єктно організовану сукупність функцій, методів та інструментів реалізації митної політики. Митна система – це сукупність організацій та установ, які наділені виконавчими повноваженнями щодо реалізації митної політики. В залежності від рівня формування та реалізації митної політики формуються відповідні митні системи, які, безумовно, різняться між собою за структурою, завданнями, цілями тощо.

Таким чином, митна політика у глобальному контексті має чітку структуру, кожному структурному рівню притаманна власна мета, об'єкт та суб'єкти, а також свої проблеми. Але імперативом сучасної митної політики на всіх ієрархічних рівнях є виважена, поступова лібералізація.

1.3. Лібералізація та її вплив на ефективність митної політики

Сьогоднішня митна політика практично всіх країн лібералізована в межах зобов'язань у рамках СОТ, тобто її можливо вважати ліберальною. Але виникають, принаймні, два питання: чи є зв'язок між лібералізацією митної політики та її ефективністю? Що розуміти під рівнями лібералізації та ефективності митної політики держави та які критерії і показники їх визначають?

Необхідно відзначити, що лібералізація не є самоціллю митної політики, адже будь-яка країна проводить митну політику з огляду на можливості підвищення ефективності своєї економіки у певному проміжку часу. По суті, можливо зробити оцінку впливу того чи іншого варіанту, скажімо, митного тарифу на економіку країни за допомогою відомих моделей повної та

часткової рівноваги, що підтверджується розрахунками Світового банку та МВФ. Як відомо, вони засвідчують позитивний вплив лібералізації митного тарифу на економіку, але не митної політики, частиною якої є митний тариф. Наші розрахунки кореляції між економічною свободою та рівнем економічного розвитку, рівнем свободи торгівлі та обсягом експорту також свідчать про достатньо сильний позитивний вплив лібералізації на економіку. Цей факт підтверджується також розрахунки ряду фахівців, в тому числі і вітчизняних [72]. Світова економіка поступово і невпинно лібералізується з адекватним зростанням її ефективності. Цей незаперечний факт, на наш погляд, підтверджує справедливість нашого припущення про прямий зв'язок лібералізації торговельної та митної політики з їх ефективністю.

Але виникає питання, що таке ефективність митної політики? З позицій класичного визначення ефективності, як відношення витрат до результатів, її поррахувати неможливо, тому що неможливо в даному випадку коректно кількісно визначити витрати та ефект. Зауважимо, що ефективність діяльності митної адміністрації приблизно визначити можливо через співвідношення витрат на її утримання та надходжень коштів від її діяльності у бюджет. Але митна політика не має такої конкретизації, можливо лише, як вище було відзначено, поррахувати ефект від запровадження того чи іншого варіанту митного тарифу. Інші складові митної політики, як то рівень нетарифних обмежень, якість митного та прикордонного сервісу, митної та прикордонної інфраструктури, їх вплив на зовнішньоторговельну діяльність країни тощо, кількісній оцінці не піддаються. Тому вважаємо, що якщо встановлено, що лібералізація торговельної та митної політики позитивно сильно впливає на економіку країни та її зовнішню торгівлю, то можливо вважати рівень лібералізації митної політики як характеристику її ефективності.

Що ми розуміємо під «рівнем лібералізації митної політики країни»? Це показник, який характеризує рівень митного тарифу та нетарифних обмежень, а також ефективність діяльності митної системи країни, який розраховується відносно середньосвітового показника. Показник цей має складну структуру,

так як повинний відображувати різні аспекти митної політики країни. В першу чергу, до його складу необхідно включити показники, що характеризують рівень тарифних і нетарифних обмежень. Нами пропонується для цього скористатися індексом свободи торгівлі, який є складовою комплексного індексу економічної свободи країни. Методологія розрахунку індексу свободи торгівлі базується на оцінці середньозваженої тарифної ставки в країні та рівня нетарифних бар'єрів, а тому відображує певною мірою рівень лібералізації митної політики [73].

Співставлення 125 країн по індексу свободи торгівлі, індексу стимулювання торгівлі та його складовими, які характеризують умови входження до ринку, умови діяльності митної системи, умови здійснення експортно-імпортних операцій та адміністративні перепони показує неочевидний характер взаємозв'язків між цими характеристиками. У табл. 1.4 наведені структуровані автором дані по деяким країнам.

Таблиця 1.1

Рейтинг деяких країн за глобальними індексами свободи торгівлі та стимулювання торгівлі*)

Країна	Індекс свободи торгівлі	Індекс стимулювання торгівлі	Рейтинг за складовими індексу стимулювання торгівлі			
			Доступ до ринків	Ефективність митного адміністрування	Ефективність імпоротно-експортних процедур	Прозорість прикордонної адміністрації
Сінгапур	1	1	1	1	1	1
ФРН	16	13	101	20	12	18
Польща	33	58	93	58	37	38
Словаччина	29	47	103	25	81	49
Литва	25	41	70	39	34	40
Грузія	5	37	5	31	38	42
Росія	107	114	126	85	110	115
США	36	19	62	11	17	22
Китай	97	49	79	40	33	56
Туреччина	41	62	47	69	52	62
Чад	122	124	56	124	118	125
Україна	43	81	30	110	98	102

*Складено автором за даними: The Global Enabling Trade Report 2010 // World Economic Forum. <http://www.scribd.com/doc/30982200/Global-Enabling-Trade-Report>

В даному випадку, мова йде про те, що форма не відповідає змісту явища, що характерно, скажімо, для України, у якої індекс свободи торгівлі високий – 43, рівень стимулювання торгівлі низький – 81, рівень економічного розвитку ще нижчий – 83 серед 125 країн нашої вибірки. Тому головний висновок – формальна лібералізація торговельної та митної політики не буде ефективною, якщо не буде лібералізована інституційна (адміністративна) система її реалізації.

Таким чином, проблеми лібералізації митної політики, які ми пов'язуємо з ефективністю, в багатьох країнах полягають не тільки у розмірі ставок мит, не тільки у особливостях застосування нетарифних методів регулювання експортно-імпоротної діяльності, а, в значній мірі, визначаються ефективністю адміністрування зовнішньоекономічних та митних операцій.

Лібералізація торговельної та митної політик різних країн – це тенденція. В той же час внутрішні та зовнішні обставини створюють середовище, якому митна політика модифікується з врахуванням загальносвітових тенденцій та співвідношенням інтересів різних країн у сфері міжнародної торгівлі. Тому, на наш погляд, важливо мати уяву про вплив глобалізації та регіональної інтеграції в контексті їх ліберальної парадигми на ефективність митної політики різних рівнів.

Наслідком впливу глобалізації у цьому плані є загальне зменшення рівня ставок митних тарифів, обмеження автономії національної митної політики, координація між країнами у цій сфері та запровадження погоджених фіскальних тарифів на конкретні види товарів. Наслідком регіоналізації є збереження автономії в рамках конкретного союзу. При цьому здійснюється координація митної політики, функціонують спільні фіскальні нормативи та спільне законодавство, але тільки в межах такого окремого регіонального утворення.

Але, на наш погляд, глобалізація та регіональна інтеграція генерують низку проблем стосовно подальшої еволюції митних політик різного рівня.

Перша проблема полягає в тому, що розвиток процесів глобалізації та регіональної інтеграції приводить до зменшення незалежності національних митних політик. Ще й досі поширений погляд на те, що ефективність митної політики кожної країни в значній мірі визначається рівнем свободи держави у встановленні митних тарифів та нетарифних обмежень тощо. Але необхідно зауважити, що в умовах глобальної та регіональної взаємозалежності економік країн проведення «егоїстичної» торговельної та митної політики буде натикатися на відповідні виклики з боку інших держав, що неминуче приведе до конфронтації і загального падіння ефективності національних економік. Тому необхідно домовлятися.

Друга проблема впливає з першої і її зміст полягає у можливості наростання протиріч між окремими державами і появою спокуси реалізації власних цілей ціною погіршення стану в інших країнах, що, в кінцевому результаті, приведе до дестабілізації світового економічного порядку.

Третя проблема полягає в тому, що досягнення принципів для конкретної країни цілей митної політики ускладнено тим, що реалізація її зовнішньоторговельної та митної політики в умовах тісної взаємозалежності країн може бути тільки компромісом між різними рівнями торговельної та митної політик, а тому потрібно перманентно досягати його.

Але саме лібералізація міжнародної торгівлі є тою платформою, на основі якої тільки і можливо розв'язати ці проблеми, бо як було наголошено нами раніше, парадигма лібералізму заснована на порозумінні та досягненні консенсусу. Тому зміст митної політики повинний виходити з концепції, у якій чільне місце займає імператив взаємного урахування інтересів всіх суб'єктів міжнародної торгівлі.

Зокрема, захист внутрішнього ринку від іноземної конкуренції став більш селективним і концентрується на меншій кількості його сегментів; в багатьох розвинених країнах мит на окремі товари.

Часткова відміна зборів та низький середній рівень митних тарифів на сьогоднішній день не виключає наявності в національних тарифах навіть у

розвинутих країнах деяких мит за досить високими ставками: на текстиль, одяг, взуття, побутові електроприлади та інші товари. Наприклад, як вказано в статистичних збірниках ОЕСД у розвинутих державах разом узятих, митні платежі досягають 12%, а на окремі види товарів – перевищують 20% [76].

Експерти СОТ у дослідженні щодо підсумків Уругвайського раунду констатували, що «...проблеми високих тарифів так і залишились актуальними. Навіть після закріплення всіх поступків, зроблених на Уругвайському раунді, залишиться значна кількість високих тарифів, що покликані забезпечити високий рівень захисту та безпосередньо впливати на рівень всесвітньої торгівлі» [77].

Збереження високого рівня аграрного протекціонізму обумовлено великою чутливістю цього сектору до конкуренції у зв'язку з нееластичністю попиту на сільськогосподарську продукцію. З промислових товарів найчастіше високими митами обкладаються одяг, текстиль, шкіра та взуття, а також окремі види машин і устаткування.

В інтересах захисту внутрішнього ринку та створення більш сприятливих умов для розвитку національного виробництва уряди керуються двома універсальними підходами побудови імпортного тарифу: ескалація мит і ефективний тарифний захист. Це дозволяє раціонально побудувати структуру ставок мит по всій номенклатурі товарів.

В сучасній світовій економіці, як було показано, загальна спрямованість на лібералізацію міжнародної торгівлі в багатьох випадках вступає у протиріччя із заходами протекціоністського характеру. Існує багато інструментів протекціоністських заходів, які сьогодні застосовують практично всі країни, особливо у період економічних негараздів. Зупинимось на найбільш поширених та проблемних.

Проблема пікових тарифів. Піковими тарифами називаються ставки мит, що у три і більше рази перевищують середнє номінальне значення митного тарифу країни. Зазвичай піковими вважаються мита, що перевищують 12-15%.

Проблема пікових тарифів відзначається в шести секторах: найважливіші сільськогосподарські продовольчі продукти першої необхідності; фрукти, овочі, риба; харчова промисловість; текстильні вироби та одяг; взуття, шкіра та товари для подорожей; автомобільна промисловість і деякі інші транспортні засоби.

Проілюструємо вищесказане використовуючи деякі дані СОТ [78].

У Європейському Союзі з 2726 позицій по Стандартної товарної класифікації (СТК), що охоплюють продукцію сільськогосподарську продукцію і рибальство, 1273 позиції мали пікові ставки: 572 – в межах 12-19%, 334 – 20-29%, 334 – 30-99%, 31 – 100-299% і 2 ставки перевищували 300%.

З 7771 позиції СТК, що відносяться до промислової продукції, на 27 мита встановлені на рівні 12-19%, 7 – 20-29%. 8 – 30-39%. Транспортне обладнання (184 позицій) дає 15% пікових тарифів, у групі хімічних продуктів, пластмаси, гуми та виробів з них (1596 позицій) існує 21 піковий тариф.

Наприклад, в США імпорتنі мита на одяг і взуття в середньому складають 11%, доходючи до 48%. Показово, що в 2001 р. 6,5% американського імпорту, принесли в бюджет половину з 20 млрд. дол. митних доходів. Мита на взуття в США приносять більше доходів у бюджет США, ніж автомобілі.

Те ж відноситься і до інших розвинених країн. У ЄС імпорт м'яса обкладається митом в 236%, зернові – 180%, взуття – 17%. Найбільше від пікових тарифів розвинених країн страждають країни, що розвиваються, експортують переважно сільськогосподарську і трудомістку продукцію.

Тарифні квоти – один з найбільш непрозорих інструментів протекціонізму. Сьогодні тарифні квоти використовуються практично всіма розвиненими країнами для захисту сільського господарства та країнами, що розвиваються для стимулювання виробництва імпортозамінних промислових товарів. І хоча кількість тарифних позицій, захищених квотами, відносно

невелика, згідно з даними Організації Економічного Співробітництва та Розвитку, країнах-членах цієї організації 28% внутрішнього сільськогосподарського виробництва захищено тарифними квотами. У ЄС і США 38% і 26% сільськогосподарського виробництва захищені квотами.

Ескалація тарифу – підвищення ставок мита по мірі збільшення ступеня обробки товарів. Коли експортер стикається з ескалацією тарифу, йому простіше обмежитися експортом необроблених товарів або сировини. Тим самим, тарифна ескалація стримує розвиток обробних галузей в країні-експортері. Особливо яскраво це видно на прикладі харчової галузі. В ході одного з досліджень Організації по сільському господарству і продовольства ООН було показано, що ескалація тарифів є однією з головних перешкод для диверсифікації експорту країн. Незважаючи на те, що харчова промисловість є великим експортером в країнах, що розвиваються, їх експорт як правило обмежений початковими стадіями обробки. Галузі, що виробляють продукти харчування більш глибокого ступеня обробки становлять усього 5% сільськогосподарського експорту найменш розвинених країн і 16,6% – країн, що розвиваються в цілому проти 32,5% для розвинених країн [79]. Митний захист збільшується в міру збільшення ступеня обробки практично у всіх країнах за всіма видами продукції.

Перелічені вище протекціоністські заходи тарифного характеру, а якщо до них долучити чисельні заходи нетарифного характеру, гальмують ліберальні тенденції. СОТ намагається вирішити проблеми протекціонізму через переговорний процес, що і є його заслугою. Про це свідчать переговори в рамках Доха-раунду, що є важливою подією в рамках СОТ.

Висновки до розділу 1

1. Ліберальна парадигма міжнародних економічних відносин, в тому числі і торговельних, ставить за мету досягнення такого їх стану, який би задовольняв всі, або, принаймні, більшість країн. Щодо лібералізації

міжнародної торгівлі, то її суть полягає не тільки у мінімізації митних тарифів та спрощенні митних режимів тощо, а перш за все у тому, що ліберальна платформа економічних відносин заснована на принципі гнучкості його постулатів і форм, у можливості досягнення консенсусу по будь-яким питанням міжнародних торговельних відносин.

2. Ліберальна доктрина, безумовно, впливає на економіку тих країн, які її втілюють у суспільне та економічне життя. Але наші розрахунки, в основу яких покладено кореляційну оцінку взаємозв'язку між ВВП країни та її індексом економічної свободи, який, на наш погляд, відображує рівень лібералізації економіки країни, доводять, що цей вплив неоднозначний у покраїнному аспекті.

3. Глобалізації породжує ефект регіональної глобалізації, тобто коли на фоні глобальних процесів активно розвиваються інтеграційні об'єднання країн за торговельними та економічними інтересами. Для розвинених країн мета такої інтеграції – доступ до нових ринків; для країн, що розвиваються – захист внутрішнього ринку через регіональний протекціонізм і, по можливості, вихід на нові ринки.

4. Протекціонізм і лібералізм у зовнішньоторговельній політиці – пов'язані категорії, які одна без одної не існують і являють собою діалектичну єдність та суперечність. Їх комбінаційне поєднання простежується на всіх етапах розвитку світової економіки та визначає особливості торговельної та митної політик конкретної країни.

5. Визначальною складовою міжнародної торговельної політики є митна політика, яка являє собою цілеспрямоване запровадження тарифних та нетарифних механізмів і інструментів, які повинні захищати та балансувати інтереси суб'єктів міжнародної торгівлі у глобальній торговельній системі та усіх сферах міжнародної економіки.

Об'єктом митної політики є економічні та правові аспекти, що виникають у відносинах між суб'єктами міжнародної торгівлі у частині дотримання діючих норм та правил перетину митного кордону товарами,

послугами, транспортними засобами та фізичними особами, які встановлені країною, угодою(-ми) між групою країн (регіональні торговельні угоди), глобальною(-ми) угодою(-ми) між країнами (СОТ)

Предметом митної політики є митно-тарифні та нетарифні відносини між суб'єктами міжнародної торгівлі.

Суб'єктами митної політики є інституційні утворення, які мають законодавче та виконавче право формувати та реалізувати митну політику.

Системний аналіз митної політики показав, що вона має чотири суб'єктні рівні: глобальний, наддержавний, міжнародний, державний, які конкретизують її об'єкт, цілі і мають специфічні особливості розробки та реалізації.

РОЗДІЛ 2

ФОРМИ ТА МЕХАНІЗМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ

2.1 Аналіз особливостей митної політики основних суб'єктів світової торгівлі

Актуальність визначення особливостей торговельної та митної політики ЄС значно підсилюється фактом переговорів щодо створення зони вільної торгівлі нашої держави з ЄС, як передумови входження у майбутньому до Європейського Союзу. Лібералізація митної політики на субрегіональному рівні чітко простежується на прикладі Європейського Союзу – найбільшого інтеграційного об'єднання у світі. Становлення сучасної митної політики ЄС можна розділити на такі основні етапи [83-86]:

I. Початок створення митного союзу – Договір про Європейське об'єднання вугілля і сталі;

II. Підписання у 1957 р. Договору про Європейське Економічне Співтовариство (Римський договір), колишні статті 13 й 14 якого зобов'язували держав-членів поступово відмінити мито та збори, що мали рівнозначний ефект за час перехідного періоду – з 01.01.58 р. по 31.12.69 р., який був завершений достроково 01.07.69 р.;

III. Прийняття Регламенту Ради ЄЕС № 2658/87 від 23.07.87 про тарифну статистичну номенклатуру та про Єдиний митний тариф, на цьому етапі був прийнятий також й Регламент Ради (ЄЕС) № 918/83 від 28.03.83 р., що встановлює систему звільнень від обкладання митом у Співтоваристві;

IV. Основний етап у становленні митного права ЄС – прийняття Регламенту Ради ЄЕС № 2913/92 від 12.10.92 р. про запровадження Митного кодексу Співтовариства та прийняття так званих Імплементуючих положень, затверджених Регламентом Комісії (ЄЕС) № 2454/93 від 02.07.93 р.

Відповідно до ст. 9 Римського договору, Європейське Співтовариство як таке базується на митному союзі. Це означає, що в межах ЄС застосовується

спільний митний тариф та існує спільна економічна політика щодо третіх країн.

Торговельна та митна політика ЄС ґрунтується на універсальних принципах, що стосуються передусім тарифних платежів, укладання тарифних і комерційних угод, гармонізації заходів з лібералізації, експортних стратегій та заходів із захисту торгівлі.

Найважливішим інструментом торговельної та митної політики Союзу є Єдиний митний тариф (ЄМТ). Розроблення попередніх варіантів і вдосконалення ЄМТ здійснювали з урахуванням положень Генеральної угоди з тарифів та торгівлі ГАТТ. Тарифи системи ЄМТ від самого початку були низькими, що відповідало основній меті лібералізації міжнародної торгівлі. Згодом, за результатами успішних переговорів у рамках ГАТТ їх було ще знижено.

Більше третини тарифних позицій ЄМТ передбачають безмитне ввезення або оподаткування ввезених в ЄС товарів за ставками, що не перевищує 2,0%. Нульові ставки застосовуються, зокрема, до руд, виробів з олова, деревної маси, фармацевтичних товарів, книжкової продукції та газет, цивільних літаків. Максимальні ставки (у перерахунку на адвалерні мита) встановлюють для живої домашньої птиці, ананасового соку, замороженої яловичини і окремих видів хлібопекарського борошна від 167 до 428%.

У ЄС активно використовуються на односторонній та двосторонній основі тарифні преференції, перш за все у відносинах з країнами, що розвиваються, так як на них припадає близько однієї п'ятої експорту країн ЄС. ЄС – найбільший у світі імпортер їхніх сільськогосподарських товарів – купує більше цих товарів ніж США, Канада і Японія разом узяті. Одержувачами загальних преференцій, наданих ЄС в односторонньому порядку, є близько 140 країн.

Преференційні угоди, що укладаються ЄС зазвичай базуються на принципі взаємності, але передбачають асиметричне зниження (або скасування) мита на користь країн, що розвиваються і лібералізація у

більшості випадків поширюється на аграрний сектор. Сфера дії багатьох з них включає також лібералізацію торгівлі послугами, гармонізацію технічних вимог і стандартів, охорону прав інтелектуальної власності, рух капіталів та інвестицій.

Єдиний тариф, який було складено, включав до себе більше 20 тисяч товарних підпозицій, що, в свою чергу, було дуже незручним. Тому було прийняте рішення про створення спеціальної групи експертів в галузі митного регулювання, які суттєво скоротили кількість товарних підпозицій (Регламент № 960/68).

Відповідно до цього, з появою Регламенту № 2658/87, було введено поняття комбінованої номенклатури, яке розкривалось у наступних елементах:

- номенклатура гармонізованої системи;
- спеціальні товарні підпозиції, які були встановлені для певної категорії товарів в ЄС;
- доповнення та попередні положення.

Комбінована номенклатура використовується як ЄС, так і його торговими партнерами, й повністю відповідає тарифним і статистичним вимогам, що запровадженні у ЄС.

Водночас поряд із введенням Комбінованої номенклатури було створено інформаційну базу даних (інтегрований митний тариф Співтовариства), який діє з 1 січня 1988 року. Тариф складається приблизно з 10 тисяч товарних кодів, які складають базову номенклатуру товарів для єдиного митного тарифу, та є базою для статистики зовнішньої і внутрішньої торгівлі Співтовариства.

Єдиний митний тариф містить також наступні елементи:

- не преференційні тарифні виключення та пільги;
- преференційні тарифні засоби (які узгоджуються із групами третіх країн, або відносно певних окремих третіх країн);

- преференційні тарифи, які застосовуються в односторонньому порядку відносно певної країни;
- окремі засоби, які скасовують повністю певні тарифи;
- інші тарифні засоби, які передбачені митним законодавством Європейського Союзу.

Важливим є той факт, що використання єдиного митного тарифу дозволяє надавати економічну допомогу країнам, які розвиваються. Митний Кодекс ЄС у ст. 21 розрізняє дві основні характеристики, якими товарам надається сприятливий тарифний режим – це походження товару і його кінцеве призначення [88].

Важливим пунктом в стягненні податків в митному регулюванні є також питання преференційного походження товарів, а саме походження їх в країні (території), в торгівлі з якою застосовуються автономні або конвенційні тарифні пільги Співтовариства. Надаються такі преференції за умовами, що визначені у відповідних угодах ЄС із третіми країнами або в разі одностороннього (автономного) прийняття пільг – відповідно до процедур, які передбачені інститутами Співтовариства (ст. 27 МК ЄС).

Торговельна та митна політики ЄС оновлюються. Нову концепцію торгової політики Євросоюз опублікував в кінці 2010 року [91]. Основними завданнями її розвитку на період до 2020 року повинні стати:

1. Збереження і суворе виконання зобов'язань, які ЄС прийняв на себе в рамках угод з третіми країнами на багатосторонньому рівні, включаючи угоди Дохійського раунду переговорів СОТ.

2. Другий блок найважливіших питань і завдань полягає в реалізації нового підходу до країн, що розвиваються, у тому числі передбачається реформа Генеральної системи преференцій. Це дозволить не тільки врахувати всі вимоги переговорів Доха-раунд, але і розширити ініціативи з підтримки інтеграції цих країн у світову економіку. Сутність проблеми полягає в тому, що ЄС переглядає «список» країн, що розвиваються за критерієм рівня їх економічного розвитку та ваги у світовій торгівлі і у торгівлі з ЄС.

3. Третім важливим елементом оновленої зовнішньоторговельної стратегії ЄС є пошук ефективних шляхів реалізації інтересів і досягнення компромісу з партнерами на двосторонньому рівні. Успішні приклади укладення угод про формування зон вільної торгівлі з такими країнами, як Республіка Корея, Перу, Колумбія і країни Центральної Америки. Безумовно, що у її контексті слід розглядати її перспективи України.

Торгова та митна політика РФ та Митного Союзу (РФ, Білорусія, Казахстан). За рівнем протекціонізму у зовнішній торгівлі донедавна Росія була світовим лідером, змагаючись лише з Аргентиною за право займати перше місце серед списку країн, що використовують обмежувальні заходи в торгівлі. Навіть Китай, Індія, Бразилія залишаються далеко позаду, не кажучи вже про розвинені країни. Згідно з «Seventh Report on Potentially Trade Restrictive Measures», підготовленого Європейською Комісією в 2010 році, Росією було зроблено 73 потенційно обмежувальних заходів у зовнішній торгівлі. Для порівняння, Китаєм – всього 22, Індією – 21, США – 21, Україною – 3 [92].

Зобов'язання по товарах. Основні параметри домовленостей за ставками імпорتنих мит у порівнянні з діючим тарифом наступні (табл. 2.1):

Таблиця 2.1

Основні параметри ставок імпорتنих мит

	Єдиний середньозважений митний тариф	СОТ: середньозважена ставка	
		Початковий рівень*	Кінцевий рівень**
Вся номенклатура	10,293	11,850	7,147
С/г товари	15,634	15,178	11,275
Промислові товари	9,387	11,256	6,410

* Максимально допустимий рівень ставок мит, який може застосовуватися з дати приєднання Росії до СОТ.

** Максимально допустимий рівень ставок мит, який може застосовуватися після закінчення перехідних періодів.

За оцінками, після закінчення всіх перехідних періодів щодо зниження до фінального рівня імпорتنих мит близько половини всіх ставок залишиться

на рівні не нижче нинішнього діючого Єдиного митного тарифу Митного союзу. Близько 30% ставок будуть знижені не більш ніж на 5 процентних пунктів.

Загалом середній рівень митних ставок, що використовуються в Сполучених Штатах для деяких категорій товарів (тютюн, овочі, кераміка, бензоліві хімікати, текстиль і одяг) рівень митних ставок значно вищий (іноді досягає 20%). Найвищими митами США на практиці є специфічні мита. Ввезення молока, масла, деяких видів овочів і фруктів, що вирощують в США, оподатковується сезонним митом. Допускається також тимчасове пониження і тимчасове збільшення ставок мит на деякі товари. Зокрема, прикладом може бути тимчасове збільшення мита на яловичину, консервовані томати, фруктові соки з Європейського Союзу використані з боку Сполучених Штатів у 1994 році, а також збільшення митних ставок на шкіряні вироби і машини для обробки інформації з Японії у 1992 році.

Країна, що користується преференціями, може бути виключена з цієї схеми, якщо вона досягла певного встановленого американським законодавством рівня внутрішнього валового продукту на душу населення, а також, якщо спостерігається значний прогрес. Перелік товарів і країн, що підпадають під преференційний режим, переглядається щорічно. Починаючи з 90-х років США розповсюдили дію преференційного режиму на Росію та Україну. Тарифні пільги надаються при ввезенні в США українських товарів, що відносяться до 4284 товарних позицій по восьмизначній класифікації. До пільгових належать переважно вироби оброблювальної промисловості, деякі продукти сільського господарства і рибної промисловості. Преференції не розповсюджуються на текстильні вироби і предмети одягу, що підпадають під дію Міжнародної угоди по текстилю, а також годинники, напівфабрикати і готові вироби зі скла [100].

Дослідники, аналізуючи специфіку митної політики США розглядають її як «протекціоністську з лібералізованим компонентом, що направлена на захист власних національних інтересів, а відповідно і на власного виробника»

[101]. Тому виникають проблеми у розбудові збалансованої митної політики США та ЄС, США та Китаю, а також з іншими країнами та регіональними союзами. Як наслідок – проблеми у розбудові симетрично взаємозалежної торгової та митної політик у глобальному масштабі.

Стрімкий економічний розвиток Китаю багато в чому забезпечується динамічністю його зовнішньої торгівлі. В 2001 р. Китай офіційно вступив до СОТ та взяв на себе дуже серйозні зобов'язання, зокрема з розвитку промисловості, сільського господарства та послуг, а також захисту прав інтелектуальної власності. За останнє десятиліття, яке в Китаї називають «золотою декадою», країна перетворилася на другу за значимістю економіку світу і лідера за обсягами експорту. Незважаючи на те що зростання китайської економіки почалося до приєднання до СОТ, участь у ній дало значний позитивний ефект за рахунок доступу на зовнішні ринки та залучення в країну іноземних інвесторів.

2.2 Залежність трансформації митної політики від форм інтеграційного процесу

Останні десять років характеризуються відчутним збільшенням кількості регіональних торговельних угод про вільну торгівлю. В сучасному розумінні зона вільної торгівлі – це преференціальна зона угоди про відповідні зони передбачають створення зони вільної торгівлі промисловими товарами на протязі кілька років шляхом поступової взаємної відміни митних стягнень та нетарифних обмежень. Щодо сільськогосподарських товарів то лібералізація носить обмежений характер і охоплює лише певні позиції по митній номенклатурі. Угода про створення зон вільної торгівлі, як правило, заснована на принципі взаємного мораторію на підвищення мита. Це означає, що партнери не можуть в односторонньому порядку підвищувати митні ставки чи вводити нові торгові бар'єри. Випадки коли сторони можуть збільшувати ставки чи застосовувати спеціальні захисні заходи, умови,

терміни та дія, сфера застосування захисних заходів, а також рівень ставок мита передбачається угодою про ЗВТ.

До позитиву таких угод необхідно віднести стабільний та прогнозований характер торговельної політики країн-партнерів. Функціонування ЗВТ дозволяє країнам більш чітко виконувати зобов'язання перед СОТ, поліпшувати всю систему зовнішньоекономічної діяльності, гнучко пристосовуватися до міжнародної практики торговельних відносин.

Взаємодія країн-партнерів по угоді проходить без створення постійно діючих наднаціональних систем управління чи прийняття спеціальних рішень. Всі рішення, як правило, приймаються відповідальними особами країн. Але ці рішення вже на даній стадії повинні мати обов'язків характер, щоби забезпечувати координацію дій та зобов'язань сторін.

Слід відзначити, що стратегію створення зон вільної торгівлі найбільш активно використовує ЄС. Сьогодні в режимі вільної торгівлі реалізується близько 75% експорту країн ЄС (з урахуванням взаємної торгівлі).

Останнім часом зусилля ЄС спрямовані на створення ЗВТ з окремими країнами Південно-Східної Європи з подальшим їх об'єднанням в одну спільну зону вільної торгівлі, а також на розвиток преференційних відносин з деякими країнами СНД (у лютому 2008 р. стартували переговори про вільну торгівлю між ЄС і Україна). У перспективі всі діючі та сформовані преференційні простори в Європі можуть зімкнутися через угоди їх учасників з ЄС. Особливо ефективні для розширення можливостей торгово-економічної експансії за межами Євросоюзу двосторонні преференційні угоди, укладені у форматі зони вільної торгівлі, що поширюється в багатьох випадках також на торгівлю послугами, рух капіталів, охорону прав інтелектуальної власності та інші сфери («ЗВТ плюс»).

Наступним етапом міжнародної економічної інтеграції є митний союз – угода двох або більше держав про скасування мит, форма колективного протекціонізму. Відповідно до ст. XIV ГАТТ митний союз передбачає заміну кількох митних територій однією при повному скасуванні мита усередині

митного союзу і створення єдиного зовнішнього митного тарифу. Митний союз являє собою більш досконалу інтеграційну структуру, ніж зона вільної торгівлі, так як він безпосередньо передуює створенню економічного союзу.

Функціонування митного союзу потребує змін у підході до управління інтеграційними процесами. Як вже зазначалося, діяльність у рамках зони вільної торгівлі не обумовлює створення постійно діючих органів. Для митного союзу виникає необхідність у постійних наднаціональних регулюючих інститутах.

Створення митних союзів – складний торгово-політичний процес, реалізація якого потребує не тільки економічних передумов (відносно високого рівня розвитку економік країн, компліментарності їх структур, стабільного та істотного товарообміну між ними, тощо), але й політичних – готовності правлячих кіл країн частково поступитися суверенітетом в інтересах збільшення вигоди від розширення міжнародного співробітництва. Процес формування митних союзів, як показує світовий історичний досвід, іде досить повільно і не завжди послідовно (історія Австро-Угорського – 1851 р.; Франко-Монакського -1865 р., Європейський Союз -1957 р. та інші). На сьогодні митних союзів – 12 (табл. 2. 3).

Становлення теорії економічної інтеграції і, зокрема, митних союзів зазвичай пов'язують з ім'ям Якоба Вайнера [10]. У відповідності з теорією митного союзу Я. Вайнера в результаті його створення в економіці виникають два типи ефектів:

- статичні, що є безпосереднім результатом створення митного союзу;
- динамічні – економічні наслідки, які проявляються на більш пізніх стадіях функціонування митного союзу.

**Сучасні регіональні об'єднання, нотифіковані в ГАТТ/СОТ в якості
митних союзів***

Назва	Дата нотифікації	Число країн-учасниць
Європейський союз (включаючи шість розширень)*	1957	27
Центральноамериканський загальний Ринок	1961	5
Карибське співтовариство і загальний Ринок	1974	15
Андське співтовариство націй	1990	4
Південноамериканський загальний ринок (МЕРКОСУР)	1991	4
Європейський союз – Туреччина	1995	28
Європейський союз – Андорра	1998	28
Євразійське економічне співтовариство	1999	5
Економічна і валютне співтовариство Центральної Африки	1999	6
Західноафриканський економічний і валютний союз	1999	9
Східноафриканське співтовариство	2000	3
Економічне співтовариство західноафриканських держав	2005	15
Південноафриканський митний союз	2007	5
Рада співпраці арабських держав Персидської затоки	2007	6
Європейський союз – Сан-Марино	2010	28

*Складено автором за даними: WTO Regional Trade Agreements Database (<http://rtais.wto.org>)

Серед статичних ефектів найбільше значення мають «ефект створення торгівлі» та «ефект відхилення торгівлі».

«Ефект створення торгівлі» виникає у зв'язку з усуненням імпорتنих мит у рамках митного союзу та переорієнтації місцевих споживачів з менш ефективного внутрішнього джерела поставки товару на більш ефективне зовнішнє джерело.

У результаті масштаби торгівлі зростають, а добробут всіх країн, у тому числі і тих, що не беруть участі в процесі інтеграції, збільшується.

«Ефект відхилення торгівлі» по суті є протилежним «ефекту створення торгівлі» і полягає в переорієнтації місцевих споживачів із закупівлі товару у

більш ефективного поза інтеграційного джерела постачання на менш ефективно, але в межах існуючої інтеграції. Існуючі розрахунки показують, що «ефект відхилення торгівлі» перекривається ефектом «створення торгівлі», що в цілому призводить до зростання добробуту. Так, за оцінкою Б. Баласса, на яку посилається О. Черковець, до створення ЄС кожен відсоток зростання ВВП приводив до збільшення торгівлі між країнами на 2,4%, а після – 2,7%, тобто на 0,3 відсоткових пункти більше [10].

Щодо митної політики Митного союзу, то можливі два варіанти її розвитку: встановлений на зовнішніх кордонах митного союзу зовнішній тариф на будь-який товар може бути вище середньозваженого тарифу, що існував до виникнення даної інтеграційної структури, або нижче.

Якщо зовнішній тариф вищий, то країнам-членам митного союзу доводиться відмовлятися від дешевшого зовнішнього джерела постачання на користь більш дорогих всередині інтеграційних ресурсів. Такі заходи можуть застосовувати виходячи із різних міркувань, наприклад із стратегічних міркувань: країни спільно вирішують розпочати інтенсивні розробки нових матеріалів, енергоносіїв і т.д. з тим, щоб відійти від зовнішньої залежності. Прийняття таких заходів змушує розробників технологій на проведення спільних досліджень, переорієнтовує потоки ресурсів, товарів, напівфабрикатів. Виробництво всередині митного союзу змушене вишукувати додаткові резерви і т.д. Але такий підхід був характерним на початку історії митних союзів. На сьогодні митні союзи створюються, в першу чергу, задля вільного пересування товарів, послуг та факторів виробництва між країнами-членами, а по відношенню до третіх країн, як правило, торгівля ведеться в рамках домовленостей СОТ. В цьому плані буде цікавою стратегія торгової політики Митного союзу у складі РФ, Білорусії та Казахстану.

Якісно вищим щаблем інтеграції є спільний ринок та економічний союз. До теперішнього часу ці етапи інтеграційного розвитку реалізовані в Європейському Союзі, на основі досвіду якого можуть бути зроблені практичні висновки і оцінки. Не виключено, що в перспективі, у міру

просування вперед інших схожих інтеграційних структур, будуть виникати нові ситуації, властиві цим угрупованням, які матимуть певні відмінності від практики ЄС. На сьогодні фактом є створений Росією, Білорусією та Казахстаном економічний союз під назвою Єдиний економічний простір (ЄЕП), торговельна та митна політика якого буде, на наш погляд, значно відрізнятися від політики ЄС.

Як раніше нами відзначалося для України особливу актуальність мають проекти щодо створення зон вільної торгівлі як з ЄС, так і окремими країнами. Як відомо, Україна веде активні переговори щодо створення з ЄС зони вільної торгівлі.

Зараз підписано угоду про створення ЗВТ з Європейською асоціацією вільної торгівлі, до складу якої входять Швейцарія, Норвегія, Ісландія, Ліхтенштейн, а також ведуться активні переговори з Канадою, Туреччиною, Сирією, Сінгапуром, Марокко та Ізраїлем.

Таки чином, для України цей напрям у зовнішньоторговельній політиці є одним із головних. Саме на таких проектах відпрацьовуються реальні механізми лібералізації митної політики, діяльності митної системи та митного тарифу. І в цьому контексті пропонується комплексний методичний підхід до створення механізму прийняття рішень щодо митного тарифу у рамках ЗВТ та оцінки можливих економічних наслідків його застосування.

2.3 Механізм оптимізації митно-тарифних відносин між країнами регіональних торговельних угод

Головною проблемою при створенні будь-якої регіональної торговельної угоди є формування митного тарифу, скажімо, між країнами-учасниками РТУ, якщо це передбачається, або між регіональним інтеграційним об'єднанням (митний чи економічний союз) та третіми країнами, або на звичайному міждержавному рівні. У будь-якому випадку,

мова йде про формування оптимального митного тарифу, як основи торговельної та митної політик, між двома сторонами.

Обґрунтуємо принципи механізму формування оптимального тарифу на прикладі створення зони вільної торгівлі між двома країнами, найбільш поширеної моделі РТУ. Саме у цьому процесі, який є, так би мовити, творчим проектом двох держав, виникають цікаві питання щодо формування національних митних тарифів, які би були основою високоефективного двохстороннього торговельного співробітництва, заснованого на принципі взаємовигідності. Тобто, ми стверджуємо, що головною проблемою створення ефективної зони вільної торгівлі між двома країнами є спільне узгодження митного тарифу, який би відповідав економічним інтересам сторін. При цьому перехід до нової моделі співробітництва не обов'язково передбачає однакову ефективність для сторін.

Зазначимо, що методичні аспекти економічних наслідків лібералізації міжнародної торгівлі на модельних рівнях активно досліджуються зарубіжними та вітчизняними фахівцями [11-12].

На сьогодні у двосторонній торгівлі між Україною та Туреччиною відповідно до правил ГАТТ/СОТ застосовується режим найбільшого сприяння (РНС), тобто пільгові ставки імпортного мита. У зв'язку з цим є доцільним проаналізувати діючі пільгові ставки мита за тарифними позиціями гармонізованої системи (ГС) Туреччини та України.

Турецький тариф заснований на ГС 2007 та охоплює 18,253 тарифних ліній на рівні десяти знаків.

В турецькому тарифі до 97,9 % товарних позицій застосовується адвалерне мито, до 378 позицій застосовується мито у формі специфічного, комбінованого або змінного мита. Середня ставка адвалерного мита РНС в Туреччині дорівнює 11,6 %. Загалом, ставки мита знаходяться у діапазоні 0-10 %, 57 % тарифних позицій знаходяться у цих межах.

Без сплати мита імпортуються 23,6 % тарифних позицій. Таким чином, 80,6 % тарифних позицій обкладається митом на рівні до 10 %, в свою чергу

6,2% тарифних позицій мають ставки мита вище 50%. Найбільш захищеними товарами є м'ясна продукція та лівер (225%). Використовуючи визначення СОТ, середній тарифний захист складає 47,6% у сільськогосподарській продукції, і 5% на не сільськогосподарській продукції.

Митний тариф України заснований на ГС 2002 охоплює 11167 тарифні лінії на рівні десяти знаків та складається з 96 товарних груп.

В митному тарифі України до 98,3% товарних позицій застосовується адвалерне мито, до 191 позицій застосовується мито у формі специфічного, або змінного мита. Середня ставка адвалерного мита РНС в Україні дорівнює 5,4%, при цьому мінімальні ставки дорівнюють 0%, максимальні – 50% (без урахування специфічних ставок увізного мита). Загалом, ставки мита знаходяться у діапазоні 0-10%, 88,8% тарифних позицій знаходяться у цих межах. При цьому, без сплати мита імпортуються 35,9% товарних позицій.

Але є значна асиметрії ставок РНС Туреччини та України – середня ставка РНС України більш ніж в 2 рази нижча РНС Туреччини – 5,4% та 11,6%, відповідно. При цьому, середні ставки на несільськогосподарську продукцію майже однакові, в той час як середній тариф РНС України на сільськогосподарську продукцію в 5 разів менше РНС Туреччини (8,9% та 47,6%). Слід також зазначити, що Україна не застосовує ставки РНС вищі ніж 50%, в свою чергу максимальні ставки РНС Туреччини досягають 225%.

Відзначимо, що у торгівлі між двома країнами існують певні перепони, що пов'язані з неефективною роботою української митної систем (табл. 2.4). Але ці проблеми мають, на нашу думку, «технічний» характер, які, зважаючи на стратегічне значення для України ринку Туреччини і навпаки, можуть і повинні бути ефективно вирішені. Для цього необхідно – активна робота української сторони щодо реалізації проекту зони вільної торгівлі з Туреччиною, яка за останні роки набирає значної економічної та політичної ваги у світі.

Процедури та витрати суб'єктів господарювання для здійснення експорту та імпорту товарів*

Індикатор	Україна	Туреччина
Документи для експорту (кількість)	6	7
Час для експорту (дні)	31	14
Вартість експорту (дол. США за контейнер)	1 230	990
Документи для імпорту (кількість)	10	8
Час на імпорт (дні)	36	15
Вартість імпорту (дол. США за контейнер)	1 430	1 063
Світовий рейтинг	139	67

*Складено автором за даними: The Global Enabling Trade Report 2010.- WEF, Geneva, 2010.

Як стверджують дослідники цієї проблеми, в разі створення ЗВТ «нульового варіанту» Україна матиме більший зиск: Україна застосовує значно нижчий рівень тарифного захисту, тому його зниження або повне скасування менше вплине на обсяги та структуру імпорту товарів з Туреччини ніж навпаки; скасування надзвичайно високих та «заборонних» ставок імпортного мита Туреччини позитивно вплине на розвиток українського експорту, насамперед, сільськогосподарської продукції, що в свою чергу надасть додатковий поштовх для інвестування та розвитку цієї галузі [12].

Але виникає питання – який зиск має Туреччина? Вона залишається зі свої «нульовим» варіантом та зі збитками? Тому необхідно, як ми це підкреслювали, передбачати пропозицію (хід) другої сторони, тобто, прораховувати можливі варіанти і вибирати з них ті, які можуть задовольнити обидві сторони. Тому ще раз наголошуємо, що рівноважний стан регіональної торговельної угоди за інтересами сторін є її оптимальним станом на певний, оговорений сторонами період. Змінюються соціальні, економічні, політичні умови будь-якої сторони, через переговорний процес знову необхідно досягати рівноважного стану, тобто рівноважний стан необхідно розглядати як динамічний. В цьому полягає сенс рівноправних переговорів та

рівноправного торговельно-економічного співробітництва, сенс лібералізації торговельних відносин між країнами.

Висновки до розділу 2

Оптимальний митний тариф, що встановлюється між партнерами по РТУ, в нашому розумінні, це такий тариф, який збалансований з поточними та стратегічними цілями кожного партнера і який на кожний момент часу дії угоди про вільну торгівлю не вигідно змінювати будь-якій стороні без погодження з партнером (партнерами). Оптимальні ставки митного тарифу є результатом домовленості. По суті, оптимальний стан РТУ трактується як рівноважний, а тому механізм формування оптимального національного митного тарифу повинен будуватися на концепції рівноважного оптимуму, який досягається в процесі переговорів між зацікавленими сторонами. Оптимальним є такий тариф, що приносить максимально можливу вигоду кожному з партнерів.

Рівноважний стан регіональної торговельної угоди за інтересами сторін є її оптимальним станом на певний, оговорений сторонами період. Змінюються соціальні, економічні, політичні умови будь-якої сторони, через переговорний процес знову необхідно досягати рівноважного стану, тобто рівноважний стан необхідно розглядати як динамічний. В цьому полягає сенс рівноправних переговорів та рівноправного торговельно-економічного співробітництва.

РОЗДІЛ 3

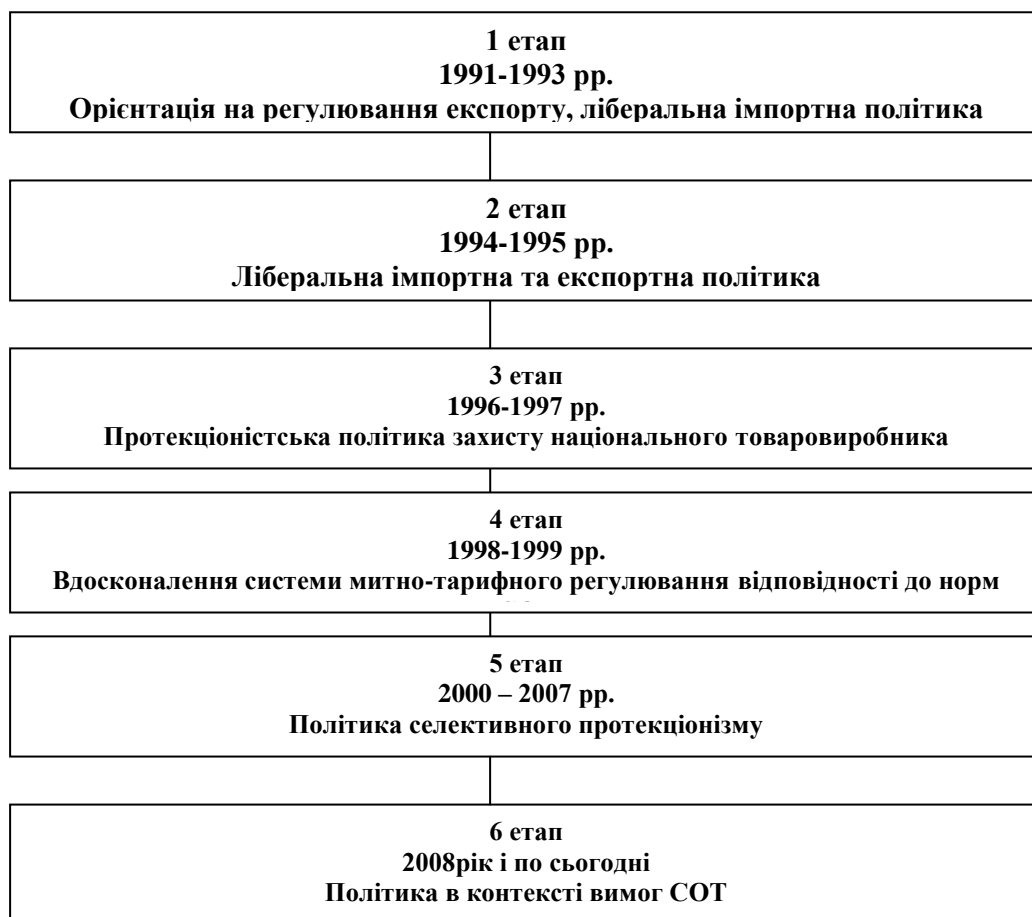
ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЇЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

3.1 Особливості трансформації митної політики України.

Митна політика України за період з 1991 р. пройшла декілька етапів свого розвитку: від застосування заходів «неконтрольованої» ліберальної тарифної політики до політики селективного протекціонізму та приєднання до СОТ, що започаткувало новий етап лібералізації в контексті реалій глобальної торговельної системи. До речі, О. Гребельник виділяв у 2005 р. чотири етапи розвитку митної системи України [69, с. 95-101]. Зрозуміло, що за шість років пройшли певні зміни у діяльності митної системи України та погляди на сутність її діяльності. Тому з врахуванням періодизації О. Гребельника, ми пропонуємо виділити шість етапів (рис.3.1).

Перший етап 1991-1993 рр. До початку 1993 р. формально діяв Митний тариф СРСР. Починаючи з 1993 р. (11 січня 1993 р.), коли був прийнятий Єдиний митний тариф України, був значно лібералізований режим зовнішньої торгівлі. Єдиним митним тарифом України на більшість товарних позицій було встановлено імпорتنі тарифи на рівні 0-10%.

Була запроваджена жорстка митно-тарифна політика щодо експорту, що мотивувалося значно нижчими внутрішніми цінами відносно світових й приводило до активного вивезення продукції та загострення проблеми дефіциту. Але це не вирішило проблем, а навпаки, збільшило тінізацію зовнішньоекономічної діяльності та корупцію.

Рис. 3.1. Етапи трансформації митної політики України

Низка факторів, а саме: висока інфляція, падіння курсу національної валюти, від'ємне сальдо платіжного балансу, зумовили необхідність лібералізації експортної діяльності. За таких умов центр тяжіння тарифної системи в регулюванні зовнішньоекономічних зв'язків став зсуватися у бік імпорту.

Третій етап (1996 – 1997 рр.). Починаючи з 1996 р., основною метою застосування експортного мита стало виконання регуляторних функцій. Це було пов'язано з необхідністю перекрити експортний потік важливої для національної економіки сировини та напівфабрикатів з метою забезпечення оптимального завантаження національних підприємств. Вивізне (експортне) мито в цей період застосовувалося до великої рогатої худоби (75 %), шкіряної сировини (30 %), металобрухту (30 %). З вересня 1999 р. було також

впроваджено ставки експортного мита на насіння деяких олійних культур – 23 % (знижено в 2001 р. до 17 %).

На початку 1996 р. у зовнішньоторговельній політиці відбулися суттєві зміни. Експортні податки по ряду товарних груп (шкіра тварин, брухт чорних й кольорових металів) були відновлені. З лютого 1996 р. запроваджуються нові експортні обмеження та індикативні ціни на багато видів експортної продукції. У митно-тарифному регулюванні посилюються протекціоністські заходи, під гаслом захисту вітчизняної промисловості та внутрішнього ринка.

Враховуючи євроінтеграційний вектор зовнішньої політики України, у 2000 р. було зменшено розмір максимальних ставок ввізного мита до рівня 25% (за окремими винятками). Також було зменшено ставки ввізного мита до рівня товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності (ТН ЗЕД).

У 2005р. було прийнято поправку до Закону України «Про митний тариф України», якою було введено нульову ставку на окремі товари (сільськогосподарська продукція, продовольчі товари, товари легкої і металургійної промисловості), що в цілому відповідало вимогам вступу України до СОТ. Фактично еволюція національної митної системи проходила у контексті вступу до СОТ.

Шостий етап починаючи з 2008. У 2008 р. Україна приєдналася до СОТ і цей етап, з 2008 р. по сьогодні, є достатньо непростим в контексті економічного розвитку країни, тому що співпав з світовою кризою.

Лібералізація митної політики та системи України останні три роки проходила під впливом її членства у СОТ. Безумовно, як ми вже неодноразово відзначали, цей процес активно проходив і раніше, але членство у СОТ – особливий період для зовнішньої торгівлі країни.

Слід зауважити, що лібералізація митної політики не означає, що цей процес однозначно сприяє досягненню оптимального захисту митної території країни. Під оптимальним захистом митної території країни ми розуміємо запровадження такого митного тарифу та системи його реалізації, за якого економіка країни у довгостроковій перспективі набуває (принаймні не

втрачає) свої конкурентні переваги як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках. Лібералізація має бути виваженою та такою, що балансує інтереси країн, які входять до орбіти митної політики України.

Трансформація митної політики України останні три роки проходила під впливом її членства у СОТ. Безумовно, як ми вже неодноразово відзначали, цей процес активно проходив і раніше, але членство у СОТ – особливий період для зовнішньої торгівлі країни.

Для того щоби проілюструвати динаміку змін у Митному тарифі України скористаємося даними аналітичної довідки «Про захист внутрішнього ринку та забезпечення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника» [13].

Після вступу України до СОТ середньоарифметична ставка ввізного мита на продовольчі товари зменшилась з 13,79 до 9,16 %. Рівень середньоарифметичної ставки ввізного мита на промислові товари зменшився з 4,43 до 4,22 %.

В свій час, українськими так і закордонними спеціалістами було розроблено багато сценаріїв наслідків вступу України до СОТ. Але, необхідно відзначити, що всі оптимістичні та песимістичні прогнози не сталися. Тут є дві причини: перша – пройшло всього три роки з набуття Україною членства у СОТ; друга – значний вплив світової кризи. Відзначимо, наприклад, що світова економічна криза змусила Україна у 2009 р. ввести 12% імпортний тариф і вдатися до інших заходів щодо регулювання зовнішньої торгівлі, заперечуючи тим самим власні зобов'язання із лібералізації зовнішньоекономічної, діяльності, узяті в рамках СОТ, в яку Україна вступила якраз напередодні ескалації кризи.

До того ж зауважимо, що вплив СОТ буде позитивним тоді, як до цього буде готова країна. Як відзначалося у п.1.3, формально можливо знизити митні тарифи, але залишити непрозору та корумповану інституційну митну систему, що ускладнить зовнішньоторговельну діяльність країни.

Митна політика будь-якого рівня реалізується певною системою, форма організації та зміст функціонування якої має віддзеркалювати мету політики. Але тут є певні розбіжності, так як вітчизняні фахівці вважають, що митна політика реалізується, як свідчить аналіз публікацій, через «митну систему», «митну справу», «митну діяльність» [13]. Більшість авторів оперують цими поняттями як синонімами, але, на наш погляд, необхідно їх розділяти. Виділимо основне, навколо якого точиться дискусія, а саме: поняття «система», «справа» та «діяльність».

Система – це множина взаємопов'язаних елементів, які уособлені від середовища і яка взаємодіє з ним як ціле.

Але, на нашу думку, це недоречне ускладнення досить простого поняття. Нагадаємо, що під національною митною системою ми розуміємо сукупність взаємопов'язаних виконавчих державних органів, які реалізують національну митну політику.

Щодо завдань національної митної системи, то головне з них витікає з мети національної митної політики і полягає в організації ефективного захисту митної території держави

Головна мета функціонування митної системи держави – охорона митної території держави та оптимальне впровадження Митного кодексу країни. З неї випливають основні функції митної системи – фіскальна, правоохоронна, контролююча, регулююча.

З урахуванням умов, в яких розвивалися країни, окремі функції митних служб мають пріоритетний характер. Наприклад США, основна функція – правоохоронна, включаючи боротьбу з тероризмом. У Франції, основна функція митної служби – захист національної економіки від несприятливого впливу імпорту і стимулювання експорту. Велика Британія – збір і адміністрування податків, в т.ч. акцизів, захист країни від контрабанди наркотиків і небезпечних товарів, захист довкілля шляхом адміністрування відповідних податків. Відповідно всі зазначені функції митниці притаманні і митній службі України. Однак, економічні реалії сьогодення змушують нас в

першу чергу, акцентувати увагу на фіскальній функції, як важливо джерела наповнення державного бюджету (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Пріоритетні функції митних служб деяких країн світу та України

	Велика Британія	Франція	США	Україна
Фіскальна	+			+
Правоохоронна			+	
Контролююча	+	+	+	
Регулююча		+	+	

Національна митна система складається з декількох взаємопов'язаних ієрархічних рівнів установ, які реалізують конкретні функції митної системи: макрорівень, мезорівень, макрорівень.

Лібералізація функцій митної системи країни полягає у спрощенні митного контролю та митних процедур, у прозорості діяльності структурних підсистем митної системи країни. На жаль, митну систему країни не можна назвати ліберальною. Як свідчать дані таблиці 3.5.

«Тягар митних процедур» (Burden of customs procedures), під яким розуміється кількість митних процедур, час на їх здійснення, якість процесу проходження митних процедур, тощо, в Україні занадто високий; рейтингова оцінка – 110 з 125 країн. «Якість митних послуг» (Customs services) – 95.

Таким чином, перед країною стоїть важливе завдання – зробити національну митну політику та митну систему ефективною, бо у противному разі вона не зможе у повному обсязі реалізувати свій експортний потенціал та оптимізувати імпорт.

3.2 Пріоритети трансформації митної політики України

Важливою умовою оптимізації імпорту має бути виваженість та збалансованість дозволених заходів протекціоністського характеру у рамках переговорного процесу відповідно до вимог угод СОТ, який з травня 2011 року Україна має право ініціювати в плані перегляду взятих на себе зобов'язань при вступі до СОТ. Перша стратегія – захисна і вона має передбачати наступні заходи:

- необхідно активно захищати стратегічні для України галузі, які повинні стати основою нової експортної стратегії країни, що підриває потенційні можливості щодо виробництва та експорту продукції, наприклад, м'ясної продукції, певних галузей машинобудування тощо.

- активно запроваджувати нетарифне регулювання імпорту з метою обмежити доступ на українські ринки конкуруючої продукції за демпінговими цінами. Застосування таких заходів передбачає застосування антидемпінгових процедур, які країна чомусь «соромиться» застосовувати.

Стратегію лібералізація імпорту необхідно розглядати як захід сприяння експорту та посилення конкурентоспроможності національної економіки. У цьому аспекті необхідно мінімізувати ставки митних тарифів на імпортовані сировину, комплектуючі та готові вироби, які не можуть ефективно вироблятися в Україні та які потрібні для виробництва національними підприємствами висококонкурентної готової продукції, проведення науково-дослідних та конструкторських робіт по створенню інноваційних технологій та продукції.

2. Легалізація та детінізація зовнішньоторговельної діяльності в Україні.

Таку практику можливо розпочати з експерименту на окремих суб'єктах ЗЕД, насамперед встановивши критерії та механізми застосування пост-аудит контролю Держмитслужбою, інструменти співробітництва з податковими органами для здійснення пост-аудит контролю, а також визначивши санкції до суб'єктів ЗЕД.

- запровадити концепції «червоного/жовтого/зеленого коридорів», яка розподіляє документи згідно критеріїв ризику порушень законодавства;

- активно створювати інститут уповноважених операторів зовнішньої торгівлі при здійсненні зовнішньоекономічних операцій, відсутність недостовірної та суперечливої інформації у товаросупроводжуючих та фінансових документах, відсутність незаконних дій при здійсненні ЗЕД ,

- створити єдину систему використання попередньої інформації у відповідності до положень Рекомендацій щодо інформаційних технологій Кіотської конвенції та Рекомендацій з інтегрованого управління ланцюгом постачання товарів Всесвітньої митної організації

3. Необхідно активізувати взаємодію митних органів із суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності. Завдяки такій взаємодії забезпечується також додаткові надходження до Державного бюджету України від коригування митної вартості товарів.

4. Активне втілення інформаційних технологій у діяльність митних органів як необхідної умови імплементації в національну митну політику норм та правил СОТ та ЄС. Інформаційні технології значно підвищують ефективність запровадження комплексної системи управління митними ризиками, системи електронного декларування сприяють удосконаленню митної системи та наближенню її до європейських стандартів.

Усунення бар'єрів на шляху експортно-імпортних потоків дає швидкий приріст показників торговельної та логістичної діяльності і, зрештою, міжнародної конкурентоспроможності. Але для цього необхідно зробити наступне:

- спростити режим перетину кордону та процедур митного оформлення;

- посилити боротьбу з неофіційними платежами у процесі перетину кордону.

5. Важливим напрямом розбудови національної митної політики є інтенсифікація міжнародної співпраці і, особливо, активізація участі України

у ВМО. Україна з 1992 року є членом Всесвітньої митної організації (ВМО), але ще є багато рекомендацій цієї організації, які наша країна не втілила у практику митної політики та повсякденної роботи. Це стосується застосування Держмитслужбою у повному обсязі, так званих, Рамкових стандартів. В 2005 році у Брюсселі на черговій сесії Всесвітньої митної організації були схвалені «Рамкові стандарти безпеки і спрощення глобальної торгівлі» – пакет стандартів, що повинні забезпечити безпеку шляхів постачань товарів. Представники ВМО впевнені, що глобальна торгівля буде краще захищена від тероризму й інших міжнародних злочинів і буде вестися більш чітко і прозоро при новій системі стандартів безпеки. Ці стандарти засновані на чотирьох принципах: електронна інформація про транскордонні відвантаження, керування ризиками, застосування сучасних технологій і митні пільги для підприємств, що дотримують мінімальні стандарти безпеки ланцюга постачань.

В «Стандартах», які, до речі, імплементовані у діяльність ЄС, надані рекомендації урядам країн, де основною метою ВМО бачить створення умов, що допомагали б контактам між національними митницями. Але така робота можлива, якщо митниці використовують приблизно схожі підходи до виконання своїх задач.

Усього ВМО виробила 17 стандартів, об'єднаних у дві групи: одинадцять стосуються взаємин між митницями різних країн, шість стандартів – між митницями і бізнесом. Приміром, вимоги стандарту, що має назву , «Керування загальним (інтегрованим) ланцюжком постачання товарів», зводяться до обов'язкового застосування інформаційних технологій при митному оформленні (електронний обіг декларацій) і взаємодії митниць двох прикордонних держав.

Для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності важливі положення стандартів подання митних декларацій, які стосуються термінів. Наприклад: при авіап перевезенні на далекі відстані – за 4 години до прибуття на перший

митний пост, при автомобільному (дорожньому) перевезенні – за 1 годину в перший пункт у країні призначення.

Зрозуміло, що ці терміни носять рекомендаційний характер, і підкреслюється, що національне законодавство повинне враховувати особливості бізнес-процесів, проте, ВМО розглядає їхнє впровадження як необхідність. Україна чомусь так не вважає.

Стандарт сучасних технологій при огляді припускає, що митниці повинні мати у своєму розпорядженні засоби, що дозволяють оглядати вантажі без ушкодження упакування (оболонки), і виявляти радіацію. При цьому, ВМО має намір створити базу даних сучасних технологій. Ще один стандарт – «Ризик-менеджмент», по якому митниця повинна впровадити систему керування ризиками, щоб виявляти потенційно високоризикові вантажі. ВМО розробила ряд посібників з ризик-менеджменту, а також показники високого ризику. Керівництво митниці (тобто головний митний орган держави) повинне систематично оцінювати безпеку пересування товарів у міжнародному товарообміні. По суті, митниця повинна на основі даних аналітичної роботи встановлювати канали руху контрабанди або інші способи відходу від митного оформлення і на власному рівні виробляти міри протидії.

Щодо взаємодії митниці і бізнесу, то їй присвячені шість стандартів. Стандарт «Партнерство». Згідно з цим стандартом митним брокерам необхідно здійснювати оцінку процедури на всіх етапах до моменту випуску товарів з-під митного контролю і ВМО вважає, що митний брокер зобов'язаний контролювати дотримання клієнтом митного законодавства і, при необхідності, направляти клієнта в «потрібне русло». В ЄС та багатьох країнах світу запроваджені також стандарти «Безпека», «Ліцензування митних брокерів», «Технології», «Обмін інформацією» і «Спрощення».

Європейська Комісія висловлює високий рівень зацікавленості у розробці та реалізації національного плану дій з розвитку інституційних спроможностей для забезпечення імплементації Рамкових Стандартів ВМО. Будучи членом Всесвітньої митної організації, Україна підписала Декларацію

про наміри по імплементації Рамкових Стандартів ВМО. Зауважимо, «про наміри», що не означає про їх втілення. Тільки якнайшвидша реалізація цих стандартів на національному рівні, на нашу думку, дасть можливість не лише використати їх у розбудові національної митної системи і значною мірою підвищити рівень уніфікації українського митного законодавства по відношенню до інших розвинутих країн світу, а й сприятиме кращій погодженості національних пріоритетів у митній сфері з міжнародними стандартами і дозволить ефективніше захищати національні інтереси України в сфері розвитку міжнародної торгівлі та економічної співпраці.

6. Необхідно налагодити ефективний обмін інформацією між Державною фіскальною службою України та митними органами інших держав, який здійснюється в рамках міжвідомчих угод на основі міждержавних домовленостей.

Таким чином, можна констатувати, що Україна повільно, але послідовно лібералізує свою митну політику у відповідності до вимог СОТ та стандартів ЄС. Реалізація цих пріоритетів вимагатиме здійснення у найближчій перспективі низки заходів, які дозволять посилити рівень захисту національних інтересів держави, створити сприятливі умови для збільшення обсягів зовнішньої торгівлі, позитивно вплинути на соціальний та економічний розвиток України. Для того щоби цей процес проходив динамічно, необхідно значно поліпшити діяльність національної митної системи і її основної ланки – Державної митної служби України.

3.3 Основні напрями трансформації митної системи України

Трансформація існуючої митної системи має бути спрямована на досягнення відповідності змісту національної митної політики конкретним формам та засобам її реалізації. Певні прогресивні зрушення у діяльності Держмитслужби України.

Дослідження основних напрямків функціонування митної системи України, які були проведені провідними вітчизняними фахівцями, показують, що сьогодні можна стверджувати про достатньо низьку ефективність діючої системи управління в митних органах [15]. Не всі резерви використано в роботі митних служб для забезпечення якісного виконання поставлених перед ними завдань. За таких умов вдосконалення управління митною системою держави має відбуватися на основі всебічного аналізу функціонування митних органів різного ієрархічного рівня і пошуку додаткових можливостей та резервів щодо підвищення результативності їх діяльності. Також необхідно активно вивчати зарубіжний досвід та втілювати те що має сенс

На нашу думку, завдання підвищення результативності роботи митної служби треба вирішувати комплексно, а саме – шляхом комплексного організаційного вдосконалення державного управління митною системою та одночасною оптимізацією управлінських відносин в межах системи митних органів. Це обумовлено тим, що на ефективність роботи митної служби впливає як забезпечення ефективного управління безпосередньо в митних підрозділах, так і узгодженість дій між іншими суб'єктами державного управління в сфері митних відносин. В цьому контексті необхідно зупинитися на ряді проблем, рішення яких, на нашу думку, є нагальним для підвищення ефективності функціонування національної митної системи.

Важливою функцією митних органів є ведення митної статистики на регіональному рівні. Аналіз економічних та інших показників діяльності митниць яскраво відображає зовнішньоекономічну активність регіону та дозволяє визначити можливості та ресурси її підвищення. Тому забезпечення постійного взаємообміну аналітичною інформацією між митними органами та місцевими органами влади сприятиме більш ґрунтовному опрацюванню проектів рішень та програм регіонального соціально-економічного розвитку. У свою чергу реалізація таких програм має бути фінансово підкріплена на основі територіально-економічного підходу до захисту економічних інтересів. При цьому слід погодитися з думкою О. Гребельника, що «сьогодні

актуальним є питання про доцільність і необхідність більш жорсткого спрямованого підходу до використання митних зборів для надання допомоги реальному сектору економіки в регіональному аспекті.» [17].

Отже, Державна фіскальна служба України виступає одним із органів міжгалузевої компетенції, який приймає участь в управлінні процесом залучення та використання інвестицій. Зокрема, до повноважень регіональних митниць віднесено організацію роботи щодо залучення в установленому законодавством України коштів інвесторів у забезпеченні відповідно до світових стандартів умов роботи митних органів, що позитивно відобразатиметься на економічному розвитку регіонів.

Відповідно до європейських стандартів важливу роль мають відігравати митниці в реалізації заходів, які здійснюють місцеві органи влади щодо організації правового інформування і виховання населення. Мова йде про спільну системну роботу щодо інформування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та громадян про порядок митного оформлення, зміни в митному законодавстві тощо.

Всебічний розвиток сфери послуг для учасників зовнішньоекономічних зв'язків має стати одним із важливих завдань митних органів всіх рівнів та відповідати встановленим в Європі та в цілому світі стандартам. Тобто, так як прийнято в демократичному європейському суспільстві, митні органи повинні виконувати інформативну функцію до суб'єктів зовнішньоекономічних зв'язків. Тому, на нашу думку, Держмитслужбі України необхідно розбудувати розгалужену мережу інформаційно-консультаційних пунктів

Висновки до розділу 3

1. Митна політика України у своїй еволюції пройшла складний шлях. Виділено шість етапів, які відображують процес становлення національної митної політики та системних митних інституції від їх зародження до

сучасного стану у контексті «сотівських» угод, від «дикого» лібералізму початку 90-х років, безсистемного поєднання лібералізму та протекціонізму їх кінця та початку нового століття, до членства у СОТ.

Сьогодні митна політика за формальними ознаками (рівнями митних тарифів та застосування нетарифного регулювання) є ліберальною, але щодо реалізації митних та прикордонних процедур – непрозорою та корумпованою, тому вона не є ефективною.

Ліберальній митній політиці держави повинна відповідати ліберальна національна митна система. Лібералізація діяльності митної системи – це прозорість, відкритість, мінімізація корупції та ризиків для суб'єктів зовнішньоторговельної діяльності.

Митну систему країни не можна назвати ліберальною, термін розмитнення товарів в Україні поступають середньому світовому рівню. Перед країною та митною службою стоїть важливе завдання – зробити національну митну політику та митну систему ефективною, бо у противному разі вона не зможе у повному обсязі реалізувати свій експортний потенціал та оптимізувати імпорт.

2. До пріоритетів митної політики віднесено: збалансована у межах зобов'язань перед СОТ політика регулювання імпорту, яка має передбачати активне впровадження всіх дозволених методів для захисту внутрішнього ринку та стимулювання імпорту необхідного для модернізації економіки; детінізація зовнішньоторговельної діяльності; ефективна взаємодія митних органів з суб'єктами ЗЕД; активне втілення інформаційних технологій в тому числі і проекту «електронна митниця»; розбудова митної логістики; інтенсифікація міжнародної співпраці.

3. Україна повільно, але послідовно реформує свою митну систему у відповідності до стандартів ЄС. Але є ряд питань, які необхідно вирішити:

- у відповідності до міжнародної практики, доцільно закріпити за парламентом функцію встановлення граничної ставки мита, а за Кабінетом Міністрів України оперативне регулювання рівня митного обкладання;

- відповідно до європейських стандартів важливу роль мають відігравати митниці в реалізації заходів, які здійснюють місцеві органи влади щодо організації правового інформування і виховання населення, тобто необхідно налагодити спільну системну роботу щодо інформування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та громадян про порядок митного оформлення, зміни в митному законодавстві тощо.

- проблема боротьби з контрабандою залишається дуже гострою, тому контрольні функції національної митниці повинні бути підсилені правом на ведення оперативно-розшукової роботи: митниця України – єдина митниця в Європі, яка не має таких повноважень, що є одним із чинників неефективної боротьби з контрабандою.

4. Реформування митної служби в напрямку вдосконалення кадрового потенціалу є ключовим моментом для досягнення цілей державної політики в сфері митної діяльності. Митники за специфікою своєї діяльності безпосередньо контактують з іноземцями і від їхньої культури та професіоналізму значною мірою залежить уявлення про Україну. Але незважаючи на те, що для відтворення якісного кадрового потенціалу робиться чимало, на сьогодні це питання залишається проблемним для митної служби.

ВИСНОВКИ

Документ розвиває наукові положення та результати, які разом вирішують важливе наукове завдання щодо визначення основних напрямів трансформації митної політики України відповідно до вимог СОТ. Основні науково-методичні результати роботи підтверджують такі висновки.

1. Лібералізація як глобальний процес ґрунтується на консенсусній парадигмі вирішення суперечностей, що постійно виникають у міжнародних економічних відносинах, зокрема в міжнародній торгівлі. Вплив лібералізації на економіку і торгівлю країн різний і визначається характером суспільно-політичних, економічних і соціально-культурних відносин, що склалися історично.

2. Митна політика має бути спрямована на захист національних економічних інтересів за допомогою збалансованого, ліберального та протекціоністського політичного контексту в рамках зобов'язань СОТ, враховуючи як національні, так і інші інтереси. Як підсистема міжнародної торговельної політики митна політика має чотири тематичні рівні: глобальний, наднаціональний, міжнародний та національний.

Економічні інтереси суб'єктів на кожному рівні визначають відповідні цілі, завдання, об'єкт і предмет власної митної політики, система якої визначає глобальну митну політику як об'єкт регулювання з боку глобальних інститутів (СОТ, ВМО) для досягнення динамічної рівноваги. . міжнародних комерційних відносин. Специфікою трансформації митної політики на різних рівнях є її лібералізація у вигляді зниження митних зборів та впливу нетарифних бар'єрів через механізм переговорів як сучасного засобу досягнення оптимальних рішень митних відносин між країнами. регіональна економіка. і комерційні групи.

3. Для визначення ефективності митної політики доцільно використовувати індекс, який є інтегрованим, враховує ряд параметрів, що відображають особливості митної політики країни та дозволяють визначити

сильні та слабкі сторони митної політики країни. політика країна порівнюється. іншим і коригувати свої стратегії.

Принципи міжнародної торгівлі базуються на політиці рівноваги в рівновазі між лібералізацією і протекціонізмом, що має значне ліберальне значення для зарубіжних країн і протекціоністських країн.

4. Країни: регіональні лідери, реагуючи на несприятливі виклики глобалізації та лібералізації, ініціюють різноманітні форми регіональних торговельних угод, економіко-інтеграційні об'єднання тощо. для вирішення загальнодержавних і регіональних економічних і комерційних проблем. Особлива увага приділяється розвитку зон вільної торгівлі. Основною проблемою у створенні чого є оптимізація митних відносин між її суб'єктами. Умови оптимальних митних відносин закладаються в двосторонніх або багатосторонніх тарифних угодах, які збалансовані з поточними та стратегічними цілями кожного партнера і в жодному моменті угоди не вигідно змінювати жодну зі сторін.

5. Еволюція митної політики України пройшла шість етапів, що відображають процес становлення та розвитку системних митних інститутів від їх заснування до сучасного стану у форматі угод СОТ. У формальному плані (рівень заходів тарифного та нетарифного регулювання) національна митна політика є ліберальною, але у здійсненні митних та прикордонних процедур непрозора та корумпована, тому має низький рівень ефективності.

6. До завдання підвищення ефективності національної митної політики та митної системи загалом слід підходити комплексно, системно визначаючи пріоритети митної політики, а отже, і напрями реформування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Офіційний вісник України. – 2011. – № 72/1 (1 жовтня). – С. 2598.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 21 травня 2001 р. № 2341-III // Офіційний вісник України. – 2001. № 21 (8 червня). – С. 920.
3. Митний кодексу України : Закон України від 11 липня 2002 № 92-IV // Офіційний вісник України. – 2002. – № 31 (16 серпня). – С. 1444.
4. Податковий кодексу України : Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI // Офіційний вісник України. – 2010. – № 92 (10 грудня). – С. 3248.
5. Про ветеринарну медицину : Закон України від 25 червня 1992 р. № 2498-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992 р. – № 36 (8 вересня). – С. 531.
6. Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2005 рік» та деяких інших законодавчих актів України : Закон України від 25 березня 2005 р. № 2505-IV // Офіційний вісник України. – 2005. – № 13 (15 квітня). – С. 57.
7. Про внесення змін до деяких законів України з метою поліпшення стану платіжного балансу України у зв'язку із світовою фінансовою кризою : Закон України від 04.02.2009 № 923-VI // Офіційний вісник України. – 2009. – № 14 (6 березня). – С. 12.
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України : Закон України від 20 травня 2010 р. № 2275-VI // Офіційний вісник України. – 2010. – № 45 (25 червня). – С. 11.
9. Про Державний бюджет України на 2008 рік та внесення змін до деяких законодавчих актів України : Закон України від 28 грудня 2007 р. № 107-VI // Офіційний вісник України. – 2008. – № 1 (18 січня). – С. 9.
10. Про єдиний збір, який справляється у пунктах пропуску через державний кордон України : Закон України від 4 листопада 1999 р.

- № 1212-XIV // Офіційний вісник України. – 1999. № 48 (17 грудня). – С. 2334.
11. Про Єдиний митний тариф : Закон України від 5 лютого 1992 р. № 2097-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. № 19 (12 травня 1992). – С. 259.
  12. Про засади запобігання і протидії корупції : Закон України від 7 квітня 2011 р. № 3206-VI // Офіційний вісник України. – 2011. – № 40 (7 жовтня). – С. 404.
  13. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 1 липня 2010 р. № 2411-VI // Офіційний вісник України. – 2010. – № 55 (30 липня). – С. 1840.
  14. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16 квітня 1991 р. № 959-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 29 (16 липня). – С. 377.
  15. Про Митний тариф України : Закон України від 4 травня 2001 р. № 2731-III // Офіційний вісник України. – 2001. № 18 (18 травня). – С. 781.
  16. Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2004 р. № 1906-IV // Офіційний вісник України. – 2004. № 35 (17 вересня). – С. 2317.
  17. Про прикордонний контроль : Закон України від 5 листопада 2009 р. № 1710-IV // Офіційний вісник України. – 2009. – № 93 (11 грудня). – С. 3150.
  18. Про транзит вантажів : Закон України від 20 жовтня 1999 р. № 1172-XIV // Офіційний вісник України. – 1999. № 45 (26 листопада). – С. 2223.
  19. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур : міжнародний договір України // Офіційний вісник України. – 2011. – № 71 (23 вересня). – С. 2711.
  20. Конвенція про створення Ради митного співробітництва : міжнародний договір України // Офіційний вісник України. – 2005. № 12 (8 квітня). – С. 648.

21. Конвенція про тимчасове ввезення : міжнародний договір України // Офіційний вісник України. – 2004. – № 36 (20 квітня). – С. 258.
22. Міжнародна конвенція про узгодження умов проведення контролю вантажів на кордонах : міжнародний договір України // Офіційний вісник України. – 2004. – № 12 (9 квітня). – С. 397.
23. Генеральна угода з тарифів і торгівлі 1947 року : міжнародний договір України // Офіційний вісник України. – 2010. – № 84 (12 листопада). – С. 562.
24. Угод про заснування Світової організації торгівлі : міжнародний договір України // Офіційний вісник України. – 2010. – № 48 (5 липня). – С. 1601.
25. Угода про застосування статті VII ГАТТ 1994 року : міжнародний договір України // Офіційний вісник України. – 2010. № 84 (12 листопада). – С. 408.
26. Угода про співробітництво та взаємодопомогу в митних справах : міжнародний договір України // Офіційний вісник України. Офіційний вісник України. – 2005. – № 52 (11 січня). – С. 3397.
27. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності : міжнародний договір України // Офіційний вісник України. – 2010. – № 84 (12 листопада). – С. 503.
28. Угода про правила визначення походження : міжнародний договір України // Офіційний вісник України. – 2010. № 84 (12 листопада). – С. 433.
29. Міжнародна конвенція про Гармонізований опис та кодування товарів : міжнародний договір України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_079.
30. Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства : міжнародний договір України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_926.

31. Про ввезення на митну територію України окремих видів товарів : постанова Кабінету Міністрів України від 29 березня 2002 р. № 390 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 14 (19 квітня). – С. 63.
32. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України : постанова Кабінету Міністрів України від 24 липня 2009 р. №767 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 55 (31 липня). – С. 93.
33. Про затвердження Порядку визначення країни походження товару, що переміщується через митний кордон України : постанова Кабінету Міністрів України від 12 грудня 2002 р. № 1864 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 51 (3 січня). – С. 53.
34. Про затвердження Порядку декларування митної вартості товарів, які переміщуються через митний кордон України, та подання відомостей для її підтвердження : постанова Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2006 р. № 1766 // Офіційний вісник України. – 2006. № 51 (2 лютого). – С. 3417.
35. Про затвердження Порядку взяття (надання) проб і зразків товарів, проведення досліджень (аналізу, експертизи) з метою їх митного оформлення, а також розпорядження зразками : постанова Кабінету Міністрів України від 12 грудня 2002 р. № 1862 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 51 (3 січня). – С. 47.
36. Про затвердження Положення про вантажну митну декларацію: постанова Кабінету Міністрів України від 9 червня 1997 р. № 574 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/574-97-%D0%BF>.
37. Про митний контроль та митне оформлення природного газу, нафти, нафтопродуктів, етилену і аміаку, що переміщуються через митний кордон України трубопровідним транспортом : постанова Кабінету Міністрів України від 17 грудня 2003 р. № 1958 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 51 (2 січня). – С. 2699.

38. Про перелік документів, необхідних для здійснення митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України : постанова Кабінету Міністрів України від 1 лютого 2006 р. № 80 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 5 (15 лютого). – С. 222.
39. Про схвалення Концепції створення багатофункціональної комплексної системи "Електронна митниця" : розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2008 р. № 1236-р // Офіційний вісник України. – 2008. – № 71 (29 вересня). – С. 2392.
40. Про Положення про Державну митну службу України : указ Президента України від 12 травня 2011 р. № 582/2011 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 37 (27 травня). – С. 1514.
41. Про затвердження Положення про Міністерство фінансів України : указ Президента України від 8 квітня 2011 р. № 446/2011 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 29 (26 квітня). – С. 1254.
42. Про затвердження Інструкції про порядок заповнення вантажної митної декларації : наказ Держмитслужби України від 9 липня 1997 р. № 307 // Офіційний вісник України. – 1997. – № 40 (20 жовтня). – С. 120.
43. Про затвердження Основних пріоритетних напрямів діяльності та завдань Державної митної служби України на 2009 рік : наказ Держмитслужби України від 28 жовтня 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.customs.gov.ua>.
44. Про затвердження Методики ведення статистики зовнішньої торгівлі України : наказ Держмитслужби України від 7 травня 2009 р. № 418 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1025.15801.0>.
45. Про затвердження Порядку здійснення митного контролю й митного оформлення товарів із застосуванням вантажної митної декларації : наказ Держмитслужби України від 20 квітня 2005 р. № 314 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 17 (13 травня). – С. 152.

46. Про затвердження Порядку роботи відділу номенклатури та класифікації товарів регіональної митниці, митниці, відділу контролю митної вартості та номенклатури регіональної митниці, митниці при вирішенні питань класифікації товарів, що переміщуються через митний кордон України : наказ Держмитслужби України від 7 серпня 2007 р. №667 // Офіційний вісник. – 2007. – № 63 (3 вересня). – С. 9.
47. Про затвердження Примірної структури регіональної митниці, митниці та Вимог до штатної структури регіональної митниці, митниці : наказ Держмитслужби України від 5 грудня 2011 р. № 1025 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.customs.gov.ua/dmsu/control/uk/publish/category?cat_id=1342742.
48. Про затвердження Примірного положення про регіональну митницю, митницю : наказ Держмитслужби України від 22.06.11 № 536 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.customs.gov.ua/dmsu/control/uk/publish/category?cat_id=1342742.
49. Про затвердження Положення про Центральне митне управління лабораторних досліджень та експертної роботи : наказ Держмитслужби України від 29.03.04 № 220 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.customs.gov.ua/dmsu/control/uk/publish/category?cat_id=1342742.
50. Про затвердження Положення про Департамент боротьби з контрабандою, аналізу ризиків та протидії корупції : наказ Держмитслужби України від 7 квітня 2011 р. № 289 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.customs.gov.ua/dmsu/control/uk/publish/category?cat_id=1342742.
51. Про затвердження Положення про Департамент митних інформаційних технологій та статистики Державної митної служби України : наказ Держмитслужби України від 4 квітня 2011 р. № 273 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.customs.gov.ua/dmsu/control/uk/publish/category?cat_id=1342742.

52. Про затвердження Порядку направлення запитів Державної митної служби України до митних служб іноземних держав або їх інформування : наказ Держмитслужби України від 6 червня 2005 р. № 639 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.customs.gov.ua/dmsu/control/uk/publish/category?cat_id=1342742.
53. Про затвердження Статуту Державного науково-дослідного інституту митної справи : наказ Держмитслужби України від 24 листопада 2008 р. № 1301 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.customs.gov.ua/dmsu/control/uk/publish/category?cat_id=1342742.
54. Абалкин Л. Экономическая безопасность России: угрозы и их отражение / Л. Абалкин // Вопросы экономики. – 1994. – № 12. – С. 4-13.
55. Андреев А. Електронне декларування – підвищення безпеки й полегшення світової торгівлі / А. Андреев // Митний брокер. – 2008. – № 10. – С. 73 – 79.
56. Антипов К. Обеспечение контроля таможенной стоимости – одна из фундаментальных проблем / К. Антипов // Таможня. – 2006. – № 9. – С. 13 – 18.
57. Баязітов Л. Модернізація митної служби України. Крок другий: реформування / Л. Баязітов // Митниця. – 2006. – № 11. – С. 4-7.
58. Бережнюк І.Г. Розвиток системи митного регулювання України в умовах розширення міжнародного співробітництва : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. екон. наук : спец. 08.00.02 “Світове господарство і міжнародні економічні відносини” / І.Г. Бережнюк. – Київ, 2010. – 32 с.
59. Бланк І.О., Гуляєва Н.М. Інвестиційний менеджмент [підруч. ; за ред. А.А. Мазаракі. – Київ : КНТЕУ, 2003. – 398 с.
60. Богданович В. Метод реагування на виклики, небезпеки та загрози національній безпеці держави / В. Богданович // Вісник НАДу при Президентіві України. – 2006. – №2. – С. 22.

61. Гармаш Є. В. Управлінські рішення в митній службі України / Є. В. Гармаш // Вісник Академії митної служби України. – 2005. – № 3. – С. 105 – 109.
62. Герчикова И. Н. Международное коммерческое дело : учебник / Ирина Николаевна Герчикова. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 671 с.
63. Глосарій міжнародних митних термінів (Glossary of international customs terms). – Д. : АМСУ, 2003. – 68 с.
64. Гребельник О.П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності : підруч. / Олександр Петрович Гребельник. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 696 с.
65. Гребельник О. П. Основи митної справи : [навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів] / Олександр Петрович Гребельник. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 600 с.
66. Губин А. В. Проблемы оценки экономических результатов таможенного дела / А. В. Губин // Вестник Российской таможенной академии. – 2010. – № 1. – С. 7.
67. Гуляйкін О. Українські та китайські митники зіставили дані статистики взаємної торгівлі / О. Гуляйкін // Митниця. – 2008. – №12. – С. 8 – 9.
68. Деркач Л. Українська митниця: вчора, сьогодні, завтра. / Л. Деркач. – К. : 2000. – 542 с.
69. Додін Є. В. Поняття та зміст митної справи в Україні / Є.В. Додін // Митна справа. – 2004. – № 4. – С. 11-17.
70. Додин Е. В. Рамочные стандарты безопасности и упрощения глобальной торговли / Е. В. Додин // Таможенное дело. – 2005. – № 4. – С. 10 – 14.
71. Драганов В. Г. Основы таможенного дела : учебник для вузов / под ред. В. Г. Драганова. – М.: Экономика, 1998. – 687 с.
72. Дьоміна С.Ю. Адміністративна деліктність у сфері митної справи: дис. канд. юрид. наук : 12.00.07 “Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право” / С.Ю. Дьоміна. – К., 2011. – 259 с.

73. Дьомін Ю. М. Правові засади організації та здійснення митного контролю в Україні: теоретичні та практичні проблеми : автореферат дис. на здобуття наукового ступеня докт. юрид. наук : 12.00.07 “Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право” / Ю. М. Дьомін. – К., 2006. – С. 12.
74. Дьяченко О.В. Теоретико-методологічні підходи проведення зіставлення даних у статистиці зовнішньої торгівлі товарами: дис. канд. екон. наук : 08.00.10 / Дьяченко Ольга Володимирівна. – К., 2008. – 217 с.
75. Евросоюз передаст украинской таможене оборудование на 13,5 млн. евро // Таможенная параллель, 2008. – № 40. – С. 3.
76. Егоров О.Б. Митна економіка (Україна СОТ ЄС) : підруч. / Олександр Борисович Егоров. – О. : ЗАТ «ПЛАСКЕ», 2005. – 226 с.
77. Економічна енциклопедія : У трьох томах. Т. 2 / Редкол.: С. В. Мочерний та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2000. – 848 с.
78. Застосування методів аналізу та управління ризиками в Держмитслужбі України / [Пашко П.В., Пісной П.Я., Демченко С.С., Булана В.В.] // Вітчизняний та зарубіжний досвід впровадження електронного урядування : збірник матеріалів науково-практичної конференції. – К.: Майкрософт, 2008. – С. 27 – 39.
79. Институциональные предпосылки современного экономического роста : [зб. наук. праць / наук. ред. Мау В. Та ін.]. – М.: ИЭПП, 2007. – 133 с.
80. Иншаков О., Фролов Д. Эволюционная перспектива экономического институционализма / О. Иншаков, Д. Фролов // Вопросы экономики. – 2010. – № 9. – С. 43 – 57.
81. Інституціональні та процедурні механізми системи ГАТТ/СОТ у регулюванні світової торгівлі [Текст]: монографія / С.Г. Осика, О.В. Оніщук, В.Т. Пятницький та ін. – К. : УАЗТ, 2000. – 288 с.
82. Карпенко Г.Л. Експертиза в митній справі: організаційно-правовий аспект : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. юрид. наук : спец.

- 12.00.07 “Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право” / Г.Л. Карпенко. – О., 2007. – 19 с.
83. Кивалов С. В. Таможенное право в Украине: национальное и международное / С. В. Кивалов, Е. В. Додин // Митна справа. – 2000. – № 3. – С. 13 – 19.
84. Киреев А. П. Международная экономика : движение товаров и факторов производства : учебник для вузов / А. П. Киреев. – М.: «Международные отношения» ЮРАЙТ, 2003. – 416 с.
85. Клейнер Г.Б. Эволюция институциональных систем / Г.Б. Клейнер. – М.: Наука, 2004. – 204 с.
86. Концепция «единого окна»: значение эффективных потоков информации // Упрощение процедур торговли: Распределение выгод от процесса глобализации в новых условиях безопасности. – Женева : ЕЭК ООН, 2004. – С. 102 – 108.
87. Кузьминов Я. И. Институты: от заимствования к выращиванию. Опыт российских реформ и возможности культивирования институциональных изменений / Я. И. Кузьминов, В. В. Радаев, А. А. Яковлев, Е. Г. Ясин // Модернизация экономики и выращивание институтов : междунар. науч. конф., 5-7 апр. 2005 г. : тезисы докл. – М., 2005. – С. 31 – 37.
88. Кунев Ю.Д. Поняття, зміст та основні шляхи удосконалення управління в митній службі / Ю.Д. Кунев // Митна справа. – 2006. - №4. – С. 6.
89. Лозбенко Л. Борьба с коррупцией в таможенной сфере как фактор, стимулирующий торговлю. / Л. Лозбенко // Упрощение процедур торговли: Распределение выгод от процесса глобализации в новых условиях безопасности. – Женева : ЕЭК ООН, 2004. – С. 172 – 178.
90. Мазур А. В. Організаційно-правові основи митного контролю в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд.. юрид. наук : 12.00.07 “Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право” / А. В. Мазур. – Х., 2004. – 19 с.

91. Мазур А. В. / Удосконалення митного контролю як засіб забезпечення економічної безпеки / А. В. Мазур, А. Толкачова // Вісник Академії митної служби України. – 2005. – № 4. – С. 8 – 19.
92. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии : т. 1. кн. 1 : Процесс производства капитала / К. Маркс. – М.: Госполитиздат, 1978. – 907 с.
93. Мельник Т. М. Тарифне регулювання у контексті членства України у СОТ / Т. М. Мельник // Вісник КНТЕУ. – 2009. – № 2. – С. 5 – 12.
94. Митна безпека (теорія, методологія та практичні рекомендації) [Текст]: монографія / П. В. Пашко. – О. : АТ «Пласке», 2009. – 628с.
95. Митне регулювання України: національні та міжнародні аспекти [Текст]: монографія / І. Г. Бережнюк. – Д. : АМСУ, 2009. – 543 с.
96. Митні ініціативи в глобальному просторі [Текст]: монографія / І. О. Іващук. – Т. : Підручники і посібники, 2007. – 304 с.
97. Митна політика держави та її реалізація митними органами [Текст]: монографія / Д. В. Приймаченко. – Д. : АМСУ, 2006. – 332 с.
98. Митниця України: кроки становлення і поступу / К. Є.Гальський, О. Б. Єгоров, С. Г. Дем'янчук, А. П. Павлов. – О. : Пласке, 2009. – 516 с.
99. Митне законодавство зарубіжних країн / за ред. З.О. Буричка. – Т.: Астон, 2002. – 616 с.